Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářské a politické dějiny

Retribuční soudnictví v poválečném Československu

Politické procesy již před rokem 1948?

diplomová práce

Autor: Bc. Lukáš Dumský

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Ladislav Tajovský, Ph.D.

Rok: 2013

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Bc. Lukáš Dumský

V Praze, dne 16. 12. 2013

Rád bych poděkoval paní Haně Budilové a slečně Martině Pilíkové za velmi hodnotnou pomoc s jazykovou korekturou, slečně Petře Hodysové za odbornou pomoc v oblasti právní terminologie a za cenné rady slečně Janě Brhelové.

Za trpělivost a přátelskou podporu při vedení mé práce děkuji panu Ladislavu Tajovskému.

Za morální podporu v posledních letech mého studia patří velký dík slečně Karolině Stejskalové.

Abstrakt

Má diplomová práce se věnuje retribučnímu soudnictví v Československu po druhé světové válce. Zaměřuje se především na stinné stránky této jinak legitimní snahy o potrestání válečných zločinců a kolaborantů. Práce dokazuje, že o provedení a formě retribuce bylo rozhodnuto nedemokratickou cestou a měla napomoci erozi právních jistot, jež byla nezbytná k odstranění a zastrašení politické opozice nového autoritářského režimu představovaného Národní frontou. Celá Národní fronta tedy nese zodpovědnost za poválečné zločiny spáchané na příslušnících národnostních menšin a domnělých kolaborantech a také za justiční vraždy. V práci jsou rozebrány všechny podstatné normy týkající se retribuce a jejich důsledky. Opomenuty nejsou ani faktory charakteristické pro politické procesy jako vliv vládní propagandy a neexistence svobody slova v poválečném Československu. Má práce tak potvrzuje existenci politických procesů v poválečném Československu.

Abstract

My magister thesis is dedicated to retribution judicature in Czechoslovakia after World War II. It is focused on shady sides of this legitimated effort to punish war criminals and collaborators. This thesis proves that both the retribution and its realization were prepared without any democratic ratification. The aim of the retribution was an erosion of rule of law which was necessary to eliminate and discourage the opposition to pave the way for a new autocratic regime. This new regime was represented by the National Front and is responsible for postwar crimes committed on minority members and unconvicted collaborators and also for judicial murders. This thesis includes an analysis of all legal enactment of the retribution. This thesis proves that political trials were organized in postwar Czechoslovakia.

Klíčová slova

Československo, druhá světová válka, třetí republika, retribuce, dekrety prezidenta republiky, odsun, Edvard Beneš, Rudolf Beran, Jan Syrový, Jiří Stříbrný, Ladislav Feierabend, Emil Hácha

Key words

Czechoslovakia, World War Two, World War II, Retribution, Decrees of the President of the Republic, Beneš decrees, expulsion, Edvard Beneš, Rudolf Beran, Jan Syrový, Jiří Stříbrný, Ladislav Feierabend, Emil Hácha

JEL klasifikace/ JEL clasification

N44

Obsah

Obsah 5
Seznam použitých zkratek 6
Předmluva 7
Úvod 8
Hodnocení využitých pramenů 14
1. Formování československé exilové reprezentace a tvorba dekretů 17
1.1. Vznik exilové vlády v Londýně 17
1.1. Tvorba dekretů 22
1.2. Vznik retribučních dekretů 24
1.3. Souhrn první kapitoly 27
2. Retribuční dekrety a jejich problematické pasáže 29
2.1. Velký retribuční dekret 29
2.2. Malý retribuční dekret 33
2.3. Další právní normy 34
3. Likvidace strany agrární a dalších politických stran první republiky 36
3.1. Souhrn třetí kapitoly 40
4. Retribuční praxe 42
4.1. Právní nejistota, chaos a bezpráví 42
4.2. Průběh vyšetřování 44
4.3. Selektivní přístup retribuce 47
4.4. Souhrn čtvrté kapitoly 48
5. Poválečné politické procesy 50
5.1. Emil Hácha 51
5.2. Proces s protektorátní vládou 53
5.3. Proces s Beranem, Syrovým a dalšími představiteli vlády druhé republiky 56
5.4. Jiří Stříbrný 61
6. Důsledky retribučního dekretu 63
Závěr 66
Seznam použitých pramenů 70

Seznam použitých zkratek

ČSNS	Československou stranu národně socialistickou
ČSSD	Československou stranu sociálně demokratickou
ČSL	Československá strana lidová
ČSR	Československá republika
gen.	Generál
kpt.	Kapitán
KSČ	Komunistická strana Československa
MLS	Mimořádný lidový soud
MV	Ministerstvo vnitra
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennich děl (Lidový komisariát vnitřních záležitostí)
NOÚZ	Národní odborová ústředna zaměstnanecká
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)
OBZ	Obranné zpravodajství
SdP	Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)
škpt.	Štábní kapitán
ÚRO	Ústřední rada odborů
Úřed. věst. čsl.	Úřední věstník československý

Předmluva

S přípravou své diplomové práce jsem začal již před dvěma roky. Přečetl jsem velké množství knih a přitom odhalil spoustu dalších publikací, studií a jiných pramenů, jež problematiku poválečné retribuce činí neobyčejně rozsáhlou.

Válečné osudy mnoha českých politiků mě přímo fascinovaly. Stali se pro mě hrdiny. Nejen pro svou rezistenci vůči okupační moci, ale pro svou statečnost v poválečných letech, kdy se v podstatě stali bojovníky proti představitelům nové okupační moci. A přitom na tyto velké postavy českých dějin veřejnost dodnes nahlíží velmi podezíravě či skepticky. Není se čemu divit. Dějiny píšou vítězové a těmi vítězi byli v poválečné době představitelé Národní fronty a později komunisté. V jejich zájmu bylo zhanobit představitele protektorátu a zatajit informace o velikosti pravicového domácího odboje. Potřebovali legalizovat změnu politické moci ve státě. Po čtyřicet let komunistického režimu nebyl v Československu prostor k veřejné a svobodné debatě o minulosti. Režim vytvářel vlastní dějiny a pomocí mediálních prostředků a školství vštěpoval společnosti upravený obraz minulosti. Historická paměť národa byla zdeformována. Následky této deformace nás dodnes ovlivňují.

Ve své práci jsem téměř pominul otázku retribuce na Slovensku. Ta se řídila vlastním předpisem a měla i svá vlastní specifika. Oproti původním plánům jsem se nakonec rozhodl neporovnávat retribuční politické procesy s tolik známými politickými procesy z pozdější doby. Nespravedlnost mnoha retribučních procesů je zcela zřejmá i bez toho.

Namísto toho jsem více prostoru věnoval retribučním dekretům, které vytvořily prostor pro legální vyřizování politických i osobních účtů a krizi právního systému dokumentoval na průběhu retribučního procesu.

Úvod

V květnu roku 1945 bylo Československo definitivně osvobozeno od německé okupace. Spojenecká vojska byla radostně vítána. Přední literární umělci se předháněli v opěvování hrdinných rudoarmějců a sovětského vůdce Stalina.[1] Situace však nebyla tak růžová, jak se na první pohled zdálo. Klid a pořádek panující v Protektorátu Čechy a Morava zajištěný všudypřítomnými a všemocnými represivními složkami okupační moci a válečná prosperita spojená s minimální nezaměstnaností a vysokými dělnickými platy byly nahrazeny chaosem a všeobecnou nejistotou, které přišly společně s osvobozením.

Nadšené vítání spojeneckých vojsk a poválečná euforie, jež opanovala po několik týdnů českou společnost, záhy opadla a nastalo nepříjemné vystřízlivění. Vítězná Rudá armáda nerespektovala moskevská ujednání a na „osvobozeném" území se často chovala jako středověký dobyvatel. Ženy byly znásilňovány, průmysl ohrožovaly rozsáhlé rekvizice[2], hospodářský dobytek (stejně jako mnohé zemědělské produkty) byl konfiskován a pod ozbrojeným tlakem se do vedení místních samospráv dostávaly prosovětské politické živly.[3]

Společně s Rudou armádou na území Československa vkročili také příslušníci NKVD[4] a zpátky do Sovětského svazu si odváželi Moskvě nepohodlné osoby nebo je přímo na místě likvidovali.[5] Snad největší zmatek a bezpráví zachvátil pohraniční oblasti.

---

[1] SEIFERT, Josef. *Přilba hlíny*; HOLAN, František. *Dík Sovětskému svazu*; DRDA, Jan. *Němá barikáda*.

[2] KUKLÍK Jan, NĚMEČEK Jan. *Osvobozené Československo očima britské diplomacie*. Praha 2010, s. 176-177.

[3] KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 116; HORA, Ota. *Svědectví o puči*. I. díl. Praha 1991, s. 75-76.

[4] Zkratka názvu ruské bezpečnostní a zpravodajské služby Narodnyj komissariat vnutrennich děl (český překlad Lidový komisariát vnitřních záležitostí). Předchůdce nechvalně známé KGB.

[5] O činnosti NKVD na území Československa se v poválečných letech nesmělo psát ani mluvit. Informace o ní měli jen postižení občané a zástupci bezpečnostních a vojenských složek, kteří byli NKVD nápomocni. K nekomunistickým politikům se dostávaly často jen kusé informace, které nebylo snadné ověřit. Nikdo z nich se na toto téma neodvážil v poválečných letech upozornit natož požadovat nápravu, ačkoli SSSR v tomto směru prokazatelně porušovala suverenitu Československa. Tisíce agentů NKVD zůstaly v Československu i po odchodu Rudé armády a podle zpráv britské diplomacie po odchodu americké armády NKVD svou působnost rozšířilo i na západní a jižní Čechy. KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 149; STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Opava, 1996, s. 16-17; STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. Opava 2002, s. 14, 39, 41 a 54; BRET, Jan. *22 oprátek*, Praha 1999, s. 12-13; HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha 1990, s. 15; FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 88. Jak dokazují i vzpomínky Drábka, o činnosti o činnosti NKVD v Československu mnozí jeho představitelé dobře věděli. DRÁBEK, s. 102. Poválečná činnost NKVD na území Československa by bylo jistě zajímavé téma

Revoluční gardy[6] a partizánské skupiny[7] za přihlížení či aktivní pomoci Rudé armády zde zahájily tzv. divokou fázi odsunu německého obyvatelstva.[8] Do pohraničí směřovaly z vnitrozemí houfy Čechů s cílem snadno získat majetek.[9] Válečné bezpráví tak pokračovalo, jen se změnily role. Už to nebylo české ale německé obyvatelstvo, komu hrozila beztrestná likvidace.[10]

Teror byl vystřídán terorem a okupace německá nahrazena okupací sovětskou. Trvalo několik měsíců než se nejvyšší představitelé Československa, prezidenta nevyjímaje, osvobodili z nejtužší sovětské karantény a mohli obnovit diplomatické styky se západními státy.[11] Sovětský svaz stáhl svou armádu z Československa teprve ve chvíli, kdy si byl jist, že klíčové pozice ve státě jsou již v rukou příslušníků Komunistické strany Československa (KSČ) a jejich sympatizantů. Učinil tak také proto, aby z Československa odešla americká armáda, která se mezi občany těšila daleko větší popularitě, ačkoli jim bránila v rychlém zabírání německého majetku a odsunu německy hovořícího obyvatelstva.

Bezpráví se nezastavilo u příslušníků menšin, ale postihovalo také majetné vrstvy a politicky nepohodlné občany. Již v košickém vládním programu byly zakázány všechny strany podezřelé ze spolupráce s okupační mocí.[12] Obnoveny tak měly být pouze strany přítomné moskevským politickým jednáním z března 1945.

---

pro další výzkum. Dodnes tato okolnost poválečného vývoje nebyla dostatečně zmapována. Výzkum je omezen neochotou ruské strany vydat utajované materiály.

[6] Revoluční gardy byly převážně dobrovolné polovojenské jednotky, které vznikaly v květnu 1945 z popudu Ústřední rady odborů. Britský velvyslanec Philip Nichols je charakterizoval jako příklad místních „vládu neposlouchajících orgánů". KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 207.

[7] O činnosti partyzánských skupin např. JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost*: *Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha, 2008, s. 32-37.

[8] Tato fáze odsunu je také dosud do značné míry neprozkoumanou a stále tabuizovanou částí české historie.

[9] KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 176-193.

[10] Britští diplomaté si povšimli velkého počtu německých válečných zajatců, kteří byli „*zastřeleni při pokusu o útěk.*" KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 189. Beztrestnost aktů násilí na německém obyvatelstvu byla později zpečetěna zákonem č. 115/46 Sb. z 8. května 1946 „o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků". Tento velmi kontroverzní zákon poskytoval beztrestnost za činy vedoucí k osvobození země za okupace a druhé světové války, ale i na činy vedené touhou po „spravedlivé odplatě" po osvobození Československa. Měl také legalizovat obnovování československé státní moci nad pohraničními územími osobami, které nebyly řádně ustavenými činiteli správních orgánů republiky. Na základě tohoto zákona došlo k vyvinění zvěrstev páchaných Čechy a Slováky na Němcích, Maďarech a předpokládaných kolaborantech. Tímto zákonem bylo zamezeno důsledné vyšetření a potrestání mnohých svévolných aktů, ke kterým po osvobození došlo, nebo byly potrestány sníženou sazbou. Zákon byl již v době přijetí označován jako amnestijní a zaručoval beztrestnost činů spáchaných v době od 30. září 1938 až do 28. října 1945. Dopouštět se „spravedlivé odplaty" (neboli bezpráví) bylo tedy legální ještě pět měsíců po osvobození.

[11] SMETANA, Vít, HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda*. II. díl, Praha 2009, s. 61; KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 38-74 a s. 435.

[12] Podrobně rozebráno ve třetí kapitole.

Aby zákaz mnohých prvorepublikových stran mohl být před společností ospravedlněn, musela být jejich vina prokázána. K tomu měly posloužit poválečné retribuční procesy. Jak se pokusím ve své diplomové práci dokázat, v rámci poválečného soudnictví docházelo k porušování práva a vyřizování soukromých účtů s cílem likvidace politické opozice.

Pokusím se tak vzepřít dosud široce rozšířené představě o demokratičnosti třetí republiky. V učebnicích historie se dnes dočteme, že v českých zemích byla po válce obnovena demokracie a Československo ctilo tradice Masarykovské první republiky. Panuje všeobecné přesvědčení, že úspěšná obnova pořádku a svobodného politického systému byla zvrácena teprve únorovým pučem roku 1948. Mnoho historiků zastává dodnes názor, že socializace hospodářství a společnosti a orientace na Sovětský svaz nám byly vnuceny vnějšími okolnostmi a o osudu Československa de facto rozhodly velmoci na jaltské a postupimské konferenci.

Novější historiografický náhled na osvobození a poválečná léta přináší například publikace historiků z Ústavu soudobých dějin AV ČR vedená Vítem Smetanou a Jaroslavem Hrbkem, *Draze zaplacená svoboda*. Především Vít Smetana upozorňuje, že k československo-sovětskému sbližování docházelo již za války a to především z iniciativy Edvarda Beneše a jím vedené londýnské vlády. Poválečnou socializaci tedy chápe jako autonomní československé rozhodnutí.[13]

Stejně jako většina českých historiků i autoři této knihy nahlíží na exilová jednání a poválečný vývoj v Československu jako na souboj mezi demokraty, reprezentovanými Benešem a jeho londýnskou vládou, a komunisty, podporovanými Sovětským svazem a jeho Rudou armádou. V tomto kontextu pak přicházejí autoři se závěrem, že příčiny komunistického převratu, je třeba hledat již v jednáních prezidenta Beneše v Moskvě roku 1943 a v jednáních předcházejících jmenování první poválečné vlády, ke kterému došlo v březnu roku 1945 opět v Moskvě. Vít Smetana ve své části knihy spatřuje hlavní příčinu postupného sklouzávání Československa do područí Sovětské svazu v politických krocích Edvarda Beneše.[14]

---

[13] O možnostech nekomunistických představitelů Československa se dočteme také v mnoha memoárech pamětníků. Za studium stojí především práce Viléma Hejla *Rozvrat, Mnichov a náš osud* a *Zpráva o organizovaném násilí* nebo Oty Hory *Svědectví o puči*.

[14] Podle autora Beneš svými výroky při rozhovorech se sovětskými zástupci opakovaně *„podemílal samotné základy vlastních politických koncepcí“*. SMETANA, HRBEK. *Draze zaplacená svoboda*, II. díl, s. 27. Navíc když se na jaře 1945 schylovalo k jednání o složení vlády a jejím programu za účasti západního a východního odboje, prezident se rozhodl „po letech naprosté dominance v exilové politice“ zůstat nadstranický a do jednání odmítl zasahovat. Tamtéž s. 39.

Již na jaře roku 1945 bylo podle nich evidentní, že Komunistická strana Československa *„drží všechny politické trumfy pro nadcházející politické partie“*.[15] Oč však v této partii mělo jít? Šlo skutečně o demokracii v Československu? Nejednalo se pouze o zápas o moc uvnitř jinak homogenní autoritativní vlády?

Svou prací bych chtěl otevřít diskuzi nad politickým systémem poválečného Československa. Dovolím si totiž tvrdit, že nebylo obnoveno na demokratických principech, ale v mnoha aspektech představovalo spíše autoritativní režim s vedoucí úlohou jedné strany. V tomto případě Národní fronty. Je nepochybné, že uvnitř této „strany“ docházelo k mocenskému zápasu, ale něco takového není v autoritativním státě ničím netradičním. Své stanovisko se pokusím zdůvodnit několika argumenty. V poválečném Československu došlo k omezení volebního práva[16] a svobody slova. Občanská společnost byla okleštěna rozpuštěním řady spolků nebo jejich sloučením do celostátních organizací, v nichž se kontroly ujala povětšinou komunistická strana.[17] Aby se nový režim snadněji etabloval, využíval zdařile neexistence právního pořádku a vyvolával ve společnosti strach z případných perzekucí. V období fungování retribučních lidových soudů, bylo velmi jednoduché kohokoli obvinit z kolaborace s nacistickým režimem a přinejmenším mu na několik měsíců znepříjemnit život.[18]

Nová autoritativní vláda převzala velmi rychle politickou moc na všech úrovních státní správy. Podle sovětského vzoru se zakládaly národní výbory, které se podle zahraničních pozorovatelů staly od června 1945 *„skutečnými výkonnými orgány země“*.[19] Politická dohoda stanovila, že se národní výbory obsazovaly podle pravidla parity stranami Národní fronty.[20] Za výrazné pomoci Rudé armády se však jejich většina dostala pod kontrolu komunistické strany.

---

[15] SMETANA, HRBEK. *Draze zaplacená svoboda*, II. díl, s. 57.

[16] Toto tvrzení je podepřeno hned několika fakty. Byly zakázány všechny strany kromě stran Národní fronty. Hned po osvobození byly vytvořeny zákonodárné a výkonné orgány jmenováním jejich členů stranami Národní fronty. Volebního práva byli zbaveni nejen příslušníci menšin, ale také mnoho dalších. Všechny strany odmítaly především v českých zemích vytvoření nové strany, která by hájila zájmy pravicových voličů. Především národní socialisté a lidovci počítali, že snadno získají hlasy konzervativních voličů. ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha 2011, s. 622-625.

[17] OTÁHAL, Milan. *Muž přítomnosti*. Praha 1992, s. 30.

[18] BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu*: *Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998; FROMMER, s. 85.

[19] KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 141.

[20] Ne vždy měly strany ve výborech rovné zastoupení. Podle zpráv britské diplomacie došlo v Plzni „16. července k rekonstrukci národního výboru, neboť bylo zjištěno flagrantní porušení povinností předchozího národního výboru. Volby však byly *„poněkud primitivní“*.¨*Strany se dohodly, že mandáty budou rozděleny tak, že 60 z 90 členů bude vyhrazeno stranám a to KSČ 40%, sociální demokracii 30%, národním socialistům 20% a lidovcům 10%. Zbývajících 30 osob bylo vybráno z místních úřadů a správního aparátu. Seznam byl*

Ministerstvo vnitra si pospíšilo se zatýkáním možné politické opozice.[21] Zatýkáni byli významní reprezentanti politických stran, které byly na základě Košického vládního programu zakázány. Stejný osud potkal také mnoho novinářů a známé umělce. Jak dokládá Mečislav Borák ve své knize *Spravedlnost podle dekretu*, před státní perzekucí mohla občany uchránit pouze patřičná stranická legitimace.[22]

Pro uskutečnění poválečných změn vedoucích k socializaci hospodářství a převzetí politické moci Národní frontou, byly - z mého úhlu pohledu - klíčové dvě skupiny dekretů prezidenta republiky, známých jako Benešovy dekrety. První z nich byly dekrety o odsunu německého a maďarského obyvatelstva a konfiskaci jejich majetku[23] a druhou tzv. retribuční dekrety, [24] kterým bude věnována podstatná část této práce.

Obě zmíněné skupiny dekretů významně napomohly likvidaci případné politické opozice Národní fronty. Německá menšina ve všech volbách první republiky volila převážně konzervativní nebo krajně pravicové strany, zatímco k české národnosti hlásící se obyvatelstvo volilo spíše levicové strany. Odsun více než tří miliónů bývalých občanů Československa významně změnil rozložení politických sil. Bývalé německé pohraniční oblasti se díky přičinlivé práci komunisty ovládaných ministerstev zemědělství a vnitra staly opěrnými body komunistické moci.

Abych prokázal politické motivy tvůrců retribučních dekretů a existenci politických procesů v poválečném Československu, zaměřím se ve své práci především na okolnosti spojené s činností mimořádných lidových soudů a na významné procesy, které se konaly před Národním soudem, který byl vytvořen k potrestání významných představitelů protektorátní moci. Právě na těchto soudních procesech lze nejlépe dokumentovat existenci autoritativního režimu v poválečném Československu. Neexistence vymahatelnosti práva či presumpce neviny, politické zásahy do nezávislosti soudů, manipulace s veřejným míněním prostřednictvím masových médií a další aspekty retribučního soudnictví jsou

---

dopředu zveřejněn v tisku a 16. července přečten na masovém shromáždění. Zvednutím ruky bylo potvrzeno, že národní výbor byl tímto způsobem zvolen.“ KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 264.

[21] Např. Rudolf Beran byl zatčen 14. května 1945. ROKOSKÝ, s. 568.

[22] BORÁK. *Spravedlnost podle dekretu*, s. 37-38.

[23] Jedná se především o tyto dekrety presidenta republiky: č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově - právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů; č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa; č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

[24] Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech; Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. o Národním soudu; Ústavní dekret prezidenta č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční, Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. Dekret prezidenta o trestání některých provinění proti národní cti.

spíše atributy pozdějších nechvalně známých politických procesů než atributy soudnictví v demokratickém státě.

Obecně se soudí, že k politických procesům u nás docházelo až po únorovém převratu v roce 1948, kdy se komunistické straně podařilo z vlády odstranit demokraticky smýšlející ministry a nahradit je svými sympatizanty. Na následujících stránkách se pokusím prokázat, že politicky motivované soudní procesy s cílem uchvátit politickou moc a zlikvidovat potenciální konkurenci se u nás objevily hned po druhé světové válce. Tyto procesy využily všeobecné touhy po potrestání zrádců a kolaborantů a válkou pokřivených morálních hodnot v české společnosti. Na přípravě a průběhu těchto politických procesů se podílela celá vláda Národní fronty.[25]

Vzhledem k tomu, že soudní procesy s osobami nařčenými ze zrady či kolaborantství se vedly podle dekretů prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. a č. 17/1945 Sb., zdokumentuji ve své práci politické zákulisí vzniku těchto dekretů, zanalyzuji jejich obsah a v závěru práce zhodnotím jejich důsledky.

[25] O morálním úpadku často informoval ve svých zprávách britský velvyslanec Philip Nichols. KUKLÍK, NĚMEČEK. *Osvobozené Československo*, s. 179.

Hodnocení využitých pramenů

Jak již bylo uvedeno, studiu pramenů k sepsání své diplomové práce jsem věnoval více než dva roky. Teprve při postupném pátrání po zdrojích jsem si uvědomil, jak široké téma jsem si pro svou práci zvolil. Základem studia se pro mě staly nejnovější práce českých a zahraničních historiků zabývajících se poválečným obdobím v Československu. Z českých autorů bych vyzdvihl především práce Jana Kuklíka, Karla Kaplana, Mečislava Boráka, Viléma Hejla a Jaroslava Rokoského, ze zahraničních pak Detlefa Brandese a Benjamina Frommera. Protože se postmoderní historik rozhodně nemůže spokojit se závěry jiných historiků, kteří na zkoumané události či informace nahlíží optikou danou jim jejich vzděláním, kulturou a dalšími aspekty formujícími osobnost, postupoval jsem od vědeckých publikací k přímým zdrojům, kterými pro mě byly paměti samotných účastníků poválečného vývoje a také záznamy, dopisy, vyšetřovací protokoly a jiné dokumenty uložené v archivech.

Významným současným českým odborníkem na formování londýnské exilové vlády a vydávání dekretů prezidenta republiky je bezesporu Jan Kuklík, profesor Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Díky svému právnickému vzdělání, se dovede v problematice legislativního rámce dekretů a jejich institucionalizace velice dobře orientovat. Vzhledem k tomu, že sepsání jeho publikací předcházelo pečlivé studium archivních materiálů ve Velké Británii, Spojených státech (Hooverův institut ve Stanfordu) a samozřejmě také v České republice pokládám jeho studie za velmi cenný zdroj inspirace a informací.

Můj postoj k poválečné retribuci byl však více formován historiky, kteří ostře kritizují významné představitele československé exilové vlády. Mezi ně patří především poválečný exilový prozaik, scénárista a překladatel Vilém Hejl. Ten společně s historikem Karlem Kaplanem napsal studii o stalinismu v Československu pod názvem *Zpráva o organizovaném násilí*, (Toronto: 68 Publishers, 1986) a o tři roky později vydal sám knihu *Rozvrat: Mnichov a náš osud* (Toronto: 68 Publishers, 1989), která se zabývá vlivem mnichovských událostí na následný politický vývoj a společnost. Ve svých studiích se Vilém Hejl nebojí podrobovat ostré kritice kroky Edvarda Beneše a jeho spojenců v zahraničním odboji.

O rehabilitaci předsedy agrární strany Rudolfa Berana, který byl v poválečných letech za údajnou kolaboraci odsouzen k dvaceti letům vězení, se ve své rozsáhlé rigorózní práci *Rudolf Beran a jeho doba*, s podtitulem *Vzestup a pád agrární strany,* pokusil historik Jaroslav Rokoský. Specializací tohoto historika jsou právě dějiny agrárního hnutí v Československu a osudy jeho nejvýznačnějších představitelů. Také Rokoský nevystavuje našemu druhému prezidentovi zrovna nejlepší vizitku.

Odborníkem na politické procesy a komunistický převrat je bezesporu historik Karel Kaplan. Také jeho knihy a studie pro mě byly významným zdrojem materiálu.

Otázkou poválečné retribuce se v nedávné době zabývalo již nemalé množství českých historiků. Na stěžejní práci *Spravedlnost podle dekretu* Mečislava Boráka, který je průkopníkem v této oblasti, navázali svým novým výzkumem další historici, především Tomáš Staněk, Václav Jiřík, Aleš Kýr, Jiří Grézl a Lucie Jarkovská. *Spravedlnost podle dekretu* však stále pokládám za nejlepší úvod k problematice poválečné justice.

Ze zahraničních historiků měli na mou práci největší vliv Detlef Brandes a Benjamin Frommer. Brandes je německý historik, specializující se mimo jiné na česko-německé vztahy ve 20. století. Pro mou práci byla přínosná především jeho kniha *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska.* O generaci mladší Benjamin Frommer je americký historik specializující se na dějiny střední a východní Evropy. Jeho dílo *National Cleansing: Retribution against Nazi Collaborators in Postwar Czechoslovakia* je přínosné nejen tím, že je pohledem zvenčí na ryze československé události.

Významným zdrojem informací pro mě stejně jako pro mnoho jiných výše zmíněných historiků byly vzpomínky Ladislava Feierabenda, jenž byl československý meziválečný národohospodář, vrchní ředitel Kooperativy (obchodního ústředí hospodářských družstev) a předseda Československé obilní společnosti. Po mnichovských událostech jej Edvard Beneš jmenoval ministrem zemědělství, kterým zůstal i po 15. březnu 1939. Kvůli prozrazení své činnosti v odbojové skupině Politické ústředí, musel v lednu roku 1940 emigrovat a stal se ministrem financí v londýnské exilové vládě. Vzhledem k tomu, že měl tento národohospodář a politik velmi blízký vztah s prezidentem Edvardem Benešem, nabízejí jeho paměti autentický pohled na formulování stanovisek prezidenta.

Velmi blízko k prezidentovi v době druhé světové války měli také Eduard Táborský, osobní tajemník prezidenta, Jaromír Smutný, prezidentův kancléř, František Moravec, šéf vojenského zpravodajství, a Prokop Drtina, jenž v době války zastával

v kanceláři prezidenta funkci politického referenta a pod pseudonymem Pavel Svatý často vystupoval jako komentátor českého vysílání londýnského rozhlasu. Po válce se pak Prokop Drtina stal ministrem spravedlnosti. Také vydané paměti těchto významných osobností československé historie patří k velmi důležitým zdrojům informací.

Opomenout bych nechtěl ani zástupce českého domácí odboje a to především Otu Horu a Vladimíra Krajinu s jejich memoáry *Svědectví o puči* a *Vysoká hra.*

Pro časovou tíseň jsem se již nedostal ke vzpomínkám Huberta Ripky *Czechoslovakia enslaved* (1950) a *Le Coup de Prague. Une révolution Préfabriquée* (1949) a nevydaným pamětem Oldřicha Suchého *Dvakrát otrokem*, ale určitě bych je rád dalším badatelům doporučil. Jejich paměti jsou totiž historiky často citovány.

Cenným zdrojem informací je též Národní archiv, který skutečně náročnému zájemci o porevoluční soudnictví nabízí velmi obsáhlý materiál vyšetřovacích spisů a zápisů ze soudních procesů. Pro svou práci jsem se zaměřil především na fondy, které se týkaly případů, jež byly projednávány před Národním soudem. Prošel jsem z velké části fondy určené procesu s Rudolfem Beranem, Janem Syrovým, Rudolou Gajdou, Antonínem Baťou a Jiřím Stříbrným. U posledního jmenovaného jsem se mohl bohužel seznámit pouze se samotným rozsudkem, protože více k tomu procesu v Národním archivu uloženo není. Pátrání po dalším materiálu k procesu s Jiřím Stříbrným je pro mě velkou výzvou do dalšího studia.

Především k dokreslení dobové atmosféry je nezbytný také tehdejší periodický tisk.

1. Formování československé exilové reprezentace a tvorba dekretů

V první kapitole se pokusím stručně popsat formování československé exilové reprezentace. Nebudu se tomuto procesu věnovat příliš podrobně, ale pokusím se především uvést doklady o tom, že československý exil během druhé světové války nebyl jednotný a nebyl tedy jednotný ani ve svých cílech a představách o poválečném uspořádání. Rozhodně se nedá tvrdit, že oficiální exilová reprezentace (vedená ať už prezidentem Benešem nebo moskevským vedením KSČ) představovala vůli většiny československé společnosti. Neměla tedy tím pádem právo přijímat zákony či mezinárodní závazky, které by platily v poválečném Československu.

V této kapitole především zmíním, jakým způsobem došlo k vytvoření československé exilové vlády a jaké okolnosti obklopovaly její legislativní tvorbu. V první podkapitole předložím důkazy, že na počátku druhé světové války bývalý prezident Edvard Beneš a jeho sympatizanti rozhodně nereprezentovali zájmy většiny obyvatel bývalého Československa. Britská vláda dokonce odmítala uznat její svrchovanost nad všemi emigranty z bývalého Československa[26]. Druhá podkapitola je věnována právnímu zakotvení dekretů prezidenta republiky a ve třetí podkapitole uvedu, jakým způsobem probíhala příprava samotného retribučního dekretu a kdo se na ní podílel.

1.1. Vznik exilové vlády v Londýně

Představitelé spojeneckých států dlouho odmítali uznat Edvarda Beneše jako prezidenta Československa a hlavu exilové vlády. Nebylo totiž snadné opomíjet fakt, že Edvard Beneš na svou funkci prezidenta rezignoval 5. října 1938[27] a od té doby působil

[26] KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha 2002, s. 24-26.

[27] Václav Pavlíček ve své studii *O dekretech prezidenta republiky* odmítá uznat později uváděný nátlak na abdikaci Edvarda Beneše ze strany Německa, jako důvod pro její neplatnost, neboť „*demise hlavy státu je vyvolána často nátlakem v monarchiích i v republikách, a přesto se nepovažuje za neplatný akt*.“

v zahraničí jako civilní osoba. Vlády Velké Británie a Francie navíc stále uznávaly platnost Mnichovské dohody, respektovaly rozpad Československa a vznik samostatného slovenského státu. Je velice pravděpodobné, že kdyby druhá světová válka netrvala déle než dva roky, Československo by ve svých původních hranicích nebylo obnoveno.[28]

Jak však válka pokračovala a význam československé exilové akce stoupal, výhrady proti koncepci Edvarda Beneše[29] slábly. Bylo to dáno několika faktory. Vojenské porážky Polska a Francie smetly vlády, jež mu nebyly příznivě nakloněny, po dlouhém politickém zápase o vedení československého odboje se Benešovi podařilo eliminovat své nejvýznamnější oponenty a mocného spojence získal v Sovětském svazu po jeho vstupu do války v roce 1941.

Svůj zápas o vedení druhého odboje zahájil Edvard Beneš už 18. dubna 1939 na sjezdu amerických krajanů, kde prohlásil, že se ujímá vedení druhého zahraničního odboje a za cíl své činnosti o dva měsíce později prohlásil obnovení Československa v předmnichovských hranicích.[30] Jako prezident prý představoval politickou kontinuitu první republiky. Ve svých projevech zdůrazňoval platnost československé ústavy z roku 1920 a odmítal jakékoli ústavní či právní změny, ke kterým došlo po Mnichovské dohodě.

Československý odboj však v té době zdaleka nebyl v těchto otázkách jednotný. Proti obnově předmnichovského Československa se stavěli především všichni významní zástupci menšin. Otázku autonomie pro Němce, jako požadavek nezbytný pro spolupráci, nastolil Wenzel Jaksch, předseda Sudetoněmecké socialistické strany, a změnu poměru mezi Čechy a Slováky prosazoval bývalý předseda československé vlády Milan Hodža a také dlouholetý velvyslanec ve Francii, Štefan Osuský.[31] Zástupci slovenského exilu si

---

PAVLÍČEK, Václav: *O dekretech prezidenta republiky*. In.: *Právní aspekty sudetských Němců*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1995, s. 40-45.

[28] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 20-30 Zajímavá je také domněnka Edvarda Beneše v dopise jeho bratru Vojtovi, že Francie nechtěla uznat československou vládu, kvůli jednání s Itálií a Maďarskem. „*Byli ochotni nás obětovat za to, aby tito do války nešli*." BENEŠ, Edvard. *Dopisy Bratru Vojtovi 1938-1944*, Praha 1998, s. 41.

[29] Koncepce Edvarda Beneše spočívala na faktu, že jeho abdikace byla vynucená nátlakem z německé strany a tedy neplatná. Prezident Edvard Beneš tedy podle této koncepce nadále reprezentoval Československo v předmnichovských hranicích.

[30] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 22-23.

[31] Štefan Osuský měl velkou podporu francouzské vlády, která zcela kategoricky odmítala jednat s Edvardem Benešem. Nabídku spolupráce na obnově Československa však Milan Hodža a Štefan Osuský nakonec přijali. Když se potvrdilo, že jejich spolupráce má však pouze prospět Edvardu Benešovi k prosazení jeho vůdcovství a jeho představ o poválečném uspořádání, dostali se oba vůči Edvardu Benešovi a jeho vládě do opozice. FEIERABEND, Ladislav Karel. *Soumrak československé demokracie*. Londýn 1988, s. 115-118. Podrobněji je tato problematika popsána v publikaci KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK. Jan. *Hodža versus Beneš*. Praha 1999, s. 41-55. Za přečtení stojí i také svědectví samotného Osuského: OSUSKÝ, Štefan. *Pravda víťazí!* : *(Pohlad do zrkadla druhého odboja)*. Londýn 1942 a OSUSKÝ, Štefan. „*Řízená demokracie*" *pri práci*, Londýn, 1942.

velice dobře uvědomovali, že by se nemohli považovat za zástupce slovenských občanů, pokud by nerespektovali požadavek většiny Slováků na větší autonomii v hranicích československého státu.[32] Požadovali proto při jednáních s Edvardem Benešem písemný závazek, že Slovensku bude po válce zajištěna autonomní správa. Takový požadavek Beneš odmítal s tím, že není oprávněn přijímat závažná státoprávní rozhodnutí, jež přísluší pouze svobodně zvoleným státním zástupcům.[33] Velmi rozhodně se proti takovým závazkům postavili také představitelé českého domácího odboje, kteří byli s Benešem ve spojení. Nutno ovšem podotknout, že domácí odboj zaujal velice brzy radikální nacionální postoje, které se často vyznačovaly antisemitismem a touhou po autoritativním uspořádání poválečného Československa, které by zajistilo potrestání zrádců a zločinců a nápravu prvorepublikového stranického systému.[34]

Benešovo vůdcovství odmítali také komunisté a zástupci pravicových stran, kteří neschvalovali jeho předmnichovskou zahraniční politiku a odmítali jeho mnichovskou kapitulaci.[35] Oponentům také vadil způsob, jakým si Beneš vybíral své spolupracovníky. Významný představitel českého pravicového exilu František Schwarz, bývalý poslanec za Národní sjednocení, se k otázce formování exilové vlády vyjádřil tak, že Beneš kolem sebe „*snese jen nástroje, naprosto ne spolupracovníky*.“[36]

---

[32] ZEMAN, Zbyšek. *Edvard Beneš. Politický životopis.* Praha 2000, s. 181-182. O stejných požadavcích slovenského národa mluvil i představitel slovenské národní rady Ursíny v září roku 1944 v Londýně. FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky*. III. díl, Brno 1996, s. 180-181.

[33] KUKLÍK, NĚMEČEK. Hodža versus Beneš, s. 49-51. Tady se naskýtá zajímavý prostor pro budoucí výzkum. Myslel svá slova Beneš skutečně vážně? Opravdu chtěl ponechat důležitá rozhodnutí až svobodně zvoleným zástupcům v poválečné zemi? Proč byl Beneš s postupem války ochotný přijímat rozhodnutí, která revolučním způsobem změnila Československo? Nebyl to on, kdo svým podpisem stvrdil postoupení Podkarpatské Rusy Sovětskému svazu, markantní změnu národnostního složení českých zemí a zcela zásadní změny majetkového a hospodářského uspořádání republiky? Proč podepsal velmi choulostivé dekrety jen pár dní před tím, než do svých lavic zasedlo Prozatímní národní shromáždění, které mohlo dát projednávání nových právních norem aspoň zdání demokratického schvalovacího procesu?

[34] O tom jaké klima bylo v protektorátu již na podzim roku 1939 svědčí dopis Politického ústředí odboje domácího Benešovi. Stojí v něm, že národ se Němcům bude za své útrapy „*příšerně mstít*“. Ten, kdo se proti tomuto vypořádání postaví a bude hovořit o humanitě, demokracii a „*co tomu řekne cizina*“, bude „*okamžitě smeten rozlíceným národem*“. Lidem doma se musí nechat volné ruce pro „*udělání národního pořádku*“. „*Až to bude hotovo, jistě si Vás národ pro politickou a další budovatelskou práci milerád pozve*.“ BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945*. Praha 2002, s. 38.

[35] Mezi takové oponenty patřil například generál Lev Prchala, který formoval československou armádu (legii) na území Polska.

[36] ZEMAN, s. 182. Podobně se o Benešovi vyjadřuje František Moravec: „*Pochybuji, že Beneš měl ke komukoliv opravdu vroucí přátelský poměr. Pro něho všechno, včetně jeho vztahu k lidem, bylo otázkou politické užitečnosti a manévrování. Znal lidi jen do té doby, pokud se hodili do jeho politických plánů a kombinací. Je mnoho lidí, kteří byli jeho úzkými spolupracovníky a loyálně za ním stáli a které opustil, jakmile jich už nemohl politicky použít. Já jsem byl jedním z nich*.“ MORAVEC, František. *Špión, jemuž nevěřili*. Praha 1990, s. 227.

Nejednota odboje byla důvodem omezeného mezinárodního uznání, kterého se dostalo Československému národnímu výboru ve Francii a později československé vládě v Londýně na počátku druhé světové války.[37] Představitelé Velké Británie vyzývali Benešem vedenou reprezentaci, aby vyřešila slovenskou otázku[38] a přijala do vlády také zástupce sudetských Němců.

Díky nezpochybnitelné podpoře českého domácího odboje[39] a významné práci Františka Moravce, vedoucího představitele britskou vládou vysoce ceněné československé zpravodajské služby,[40] se Edvardu Benešovi nakonec podařilo získat omezené uznání československé vlády Velkou Británií, když vyhověl požadavkům britského ministerstva zahraničí a navrhl za členy exilové vlády na západě uznávané osobnosti: Jana Masaryka, Štefana Osuského a Ladislava Feierabenda. Všichni tři jmenovaní s přijetím své účasti ve vládě dlouho váhali a Masaryk jí dokonce několikrát odmítl. Nebyli totiž spokojeni se složením vlády a také s její velikostí. Osuský, který měl získat ministerstvo bez portfeje se obával, že bude jen odstrčen na vedlejší kolej. Především na Masaryka a Feierabenda musel Beneš vyvinout velký nátlak, aby účast ve vládě přijali.[41]

Beneš až do konce války nesplnil požadavek vlády Velké Británie, aby zastoupení v československé exilové vládě získali také významní představitelé sudetoněmeckého odboje. Ačkoli se Beneš stále hlásil ke kontinuitě předmnichovského Československa v jeho původních hranicích, o dohodu s představiteli německé menšiny příliš neusiloval. Jednání s nimi zintenzivňoval pouze v obdobích, kdy hrozilo předčasné ukončení války

---

[37] *„Britská strana odmítla přiznat československým exilovým orgánům plné pravomoci nad těmi čs. občany v zahraničí, kteří se jim dobrovolně nepodřídili*.“ KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 24-26. Také československý exil přijal uznání československé vlády bez velkého nadšení. Na rozdíl od První světové války se Beneš prý nemůže opírat o podporu krajanů za hranicemi, neboť až dvě třetiny organizací amerických Čechů a Slováků na sjezdu v Chicagu ve dnech 28. a 29. dubna 1939 se vyslovily proti podpoře jeho politiky. FEIERABEND. *Soumrak*, I. díl, s. 165.

[38] ZEMAN, s. 181 -185.

[39] Podporu Edvardu Benešovi přislíbili jak předsedové protektorátních vlád Rudolf Beran a Alois Eliáš či protektorátní prezident Emil Hácha tak patrně všechny odbojové složky, které se ustanovily na počátku války. Jak významné byly zahraničně-politické kroky Edvarda Beneše pro český odboj okamžitě po obsazení Čech a Moravy Německem dokládají také články v ilegálním časopise V boj, který byl v protektorátu tisknut a přepisován na psacích strojích. Jaké důvěře se Beneš těšil mezi představiteli protektorátní vlády, dokládá také její člen Ladislav Feierabend. FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. I. díl, s. 175.

[40] František Moravec ve svých pamětech vzpomíná: *„Benešovo první setkání s tehdejším britským ministrem zahraničí lordem halifaxek, bylo aranžováno za mé pomoci a přes mé spolupracovníky v britské M I 6. Při té příležitosti, v době, kdy Polsko už zmizelo s mapy Evropy, rozděleno mezi Říši a Sovětský svaz a kdy válka na západě byla už tři týdny stará, Beneš obdržel instrukce, jež přesně vymezovaly náměty, o kterých s ním zahraniční ministr byl a nebyl ochoten hovořit*.“ MORAVEC, s . 226.

[41] ZEMAN, s. 188 - 190 a FEIERABEND, *Soumrak*, s. 189.

s Německem a narůstalo riziko, že by se Československo nemuselo obnovit v původních hranicích.[42]

Předsedou exilové vlády se stal navzdory mnoha kritickým hlasům Jan Šrámek,[43] dlouholetý předseda lidové strany, který prokázal Benešovi oddanost již při prezidentské volbě v roce 1935.[44] Tuto funkci získal, ačkoli neovládal cizí jazyky,[45] během svého předchozího působení v čele Československého národního výboru prokázal slabé organizační schopnosti a překážkou nebyl ani jeho pokročilý věk.[46] Vážnými kandidáty na post předsedy exilové vlády přitom byli také významní prvorepublikoví politici Milan Hodža a Rudolf Bechyně. Tak silné osobnosti si však Beneš nepřál ani ve vládě natož na pozici jejího předsedy. Pravděpodobně aby oslabil kritiku za jejich opomenutí při udělování vládních křesel, jmenoval oba tyto muže do předsednictví ve Státní radě.

Státní rada představovala po prezidentovi a vládě další orgán československé exilové reprezentace a sloužila jako náhražka Národního shromáždění či poradní orgán prezidenta. Podle Benešova původního návrhu měla Státní rada reprezentovat jednotu odboje tím, že by obsáhla celé politické a národnostní složení československé emigrace.[47] Na tomto podkladě radu prezentoval britské diplomacii jako orgán, jehož pomocí dosáhne požadované česko-slovenské jednoty a vyřešení napjatých vztahů s německými politickými emigranty z ČSR.[48] Vytyčené cíle však, pokud vůbec byly myšleny vážně, splněny nebyly. Členy státní rady si Edvard Beneš sám pečlivě vybíral a dával si záležet, aby se v ní neobjevily opoziční hlasy. Feierabend často upozorňoval prezidenta, že je ve státní radě naprosto nedostatečně zastoupená pravice a především Republikánská strana[49], která byla nejsilnější prvorepublikovou stranou.[50] Navzdory těmto protestům se rok od roku díky personálním změnám politická moc ve Státní radě posouvala čím dál tím více doleva, a pokud si někdo dovolil veřejně kritizovat rozhodování vlády či prezidenta, byl zbaven členství.[51]

---

[42] Jednání mezi Edvardem Benešem a zástupci sudetoněmeckého odboje je podrobně zpracováno v knize BRANDES. *Cesta k vyhnání 1938-1945*. Praha 2002.
[43] Kritika zaznívala mimo jiné od Ladislava Feierabenda a Rudolfa Bechyně. FEIERABEND. *Soumrak*, s. 145-147; TRAPL, Miloš, KONEČNÝ Karel, MAREK, Pavel. *Politik dobré vůle*. Praha 2013, s.281-282.
[44] KLIMEK, Antonín. *Boj o hrad.* II. díl, Praha 1998, s. 436-476.
[45] A možná právě proto. Beneš se nemusel obávat konkurence na poli zahraniční politiky.
[46] 11. srpna 1940 Šrámek oslavil sedmdesáté narozeniny.
[47] FEIERABEND. *Soumrak*, I. díl, s. 177-186.
[48] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 46.
[49] Přesný název strany zněl Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, ale tento název se nikdy veřejně neujal a proto ve své práci budu uvádět v literatuře daleko více využívaný název agrární strana.
[50] FEIERABEND. *Soumrak*. I. díl, s. 298-302.
[51] FEIERABEND. *Soumrak*, II. díl, s. 43-44; FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 46.

Od samého začátku se Edvard Beneš a jeho stoupenci dosti nevybíravým způsobem zbavovali své politické konkurence. Využívali k tomu často služeb české zpravodajské služby. Vítané příležitosti umlčet na čas nejhlasitější kritiky se jim dostalo po porážce Francie. Mnoho příslušníků Benešovy opozice skončilo při vynuceném úprku do Velké Británie ve zdejších internačních táborech. Ještě v lednu 1941 Jaromír Nečas, ministr exilové vlády, naléhal na Bruce Lockharta, přidělence britského ministerstva zahraničí k československé exilové vládě, aby Priedavek, Borin Ležák, Schwarz a Synek byli v těchto táborech ponecháni.[52]

Milan Hodža sice přijal místopředsednictví ve Státní radě, ale jednání rady se nezúčastňoval. Zákulisní intrikou se Benešovi za pomoci služeb Františka Moravce podařilo Milana Hodžu odstranit z politického života. Poté, co byl veřejně pošpiněn, byl v březnu 1942 ze svých funkcí odvolán Štefan Osuský.

Je velice nesnadné odhadnout, jak velkou podporu měl Edvard Beneš a jeho vláda mezi československými exulanty a jak velkou váhu lze této podpoře přisuzovat. Většina z nich si nemohla dovolit nespolupracovat s oficiálním československým odbojem, protože pro ně představoval materiální zázemí. Do exilu z Československa odcházeli především Benešovi stoupenci, protože ti mohli počítat s tím, že jim exilová vláda zajistí obživu. Prostí vojáci, kteří z Československa odešli, aby mohli bojovat za svou zem, se o politiku mnoho nestarali.

1.1. Tvorba dekretů

Jako právní laik se nebudu věnovat velmi kontroverzní otázce právní subjektivity československé exilové vlády a dekretů prezidenta republiky jako ústavně legitimnímu prostředku. Tyto otázky jsou dosti podrobně rozebrány v knize Jana Kuklíka *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*.

Pokládám ale za nezbytné vyzdvihnout fakt, že právní teoretici exilové vlády si byli vědomi chatrnosti právního podkladu prezidentských dekretů a na samém počátku jejich vydávání zdůrazňovali, že se jedná pouze o nouzové opatření pro zajištění chodu českých orgánů v zahraničí, zabezpečení československé armády a zaopatření exulantů.

[52] ZEMAN, s. 193.

Vydávání dekretů prezidentem republiky za spolupodpisu předsedy a příslušného člena vlády legalizoval ústavní dekret prezidenta republiky z 15. října 1940 č. 2 Úředního věstníku československého (Úřed. věst. čsl.) o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Tento dekret doslova stanovil, že dekrety, „*kterými se mění, ruší nebo nově vydávají zákony*“, mají být vydávány jen „*v nezbytných případech*“.[53] Důvodová zpráva k tomuto dekretu navíc prohlásila, že prezident republiky by měl vydávat dekrety pouze v mimořádných, „*nezbytných*“ případech a maximálně se přitom řídit předmnichovským právním řádem. Důvodová zpráva dále jasně vyslovila nezbytnost dodatečného schválení – tzv. „*ústavní ratifikace*“ – dekretů vydaných v exilu nově ustavenými ústavními orgány po návratu do vlasti.[54]

K oné „*ústavní ratifikaci*“ dekretů po válce skutečně došlo. Nestalo se tomu však demokratickou cestou. Zákonodárný orgán, který dekrety prezidenta republiky ratifikoval, nevzešel ze svobodných voleb.

Na základě moskevských jednání mezi představiteli londýnské exilové vlády a představiteli komunistické strany se vlády nad osvobozeným Československem postupně ujala Národní fronta, jež měla reprezentovat národní jednotu v práci na obnově Československa a na jeho reformách. Účast v této frontě byla však dopředu omezena. České země v ní měly reprezentovat pouze čtyři strany a Slovensko dvě. Jednalo se o Československou stranu národně socialistickou (ČSNS), Československou stranu sociálně demokratickou (ČSSD), Československou stranu lidovou (ČSL) a Komunistickou stranu Československa (KSČ). Za slovenskou stranu se jednání zúčastnili představitelé Demokratické strany (DS) a Komunistické strany Slovenska (KSS). Mnoho prvorepublikových stran nemělo být po válce obnoveno. Záminkou k tomu měla být jejich domnělá kolaborace a účast na destrukci Československého státu. [55]

Hned po osvobození země došlo k likvidaci případné opozice vůči Národní frontě. Podle jednoho z dekretů bylo československého občanství zbaveno na 3 miliony občanů předválečného Československa.[56] Mnoho významných prvorepublikových politiků a novinářů bylo uvězněno. Veškerá média byla ovládnuta stranami Národní fronty. Občané nesouhlasící s politikou Národní fronty byli zastrašeni a umlčeni.

---

[53] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 68. a 69.
[54] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 70.
[55] Již v té době byla opuštěna presumpce neviny. O tom, které strany jsou viny kolaborací, rozhodli zástupci jiných politických stran ještě před svých návratem do Československa.
[56] Jednalo se o občany hlásící se k německé či maďarské národnosti.

V takovém prostředí došlo k ratifikaci dekretů Prozatímním shromážděním; orgánem, který nebyl demokraticky zvolen. Jeho členové byli do svých funkcí delegováni stranami Národní fronty a organizacemi, které tyto strany ovládaly. Zástupci českých zemí získali 200 mandátů, z nichž 40 bylo přiděleno každé ze čtyř českých stran Národní fronty. Zbylých 40 mandátů se rozdělilo mezi zástupce odborů, Jednotný svaz zemědělců a kulturní, mládežnické a tělovýchovné organizace. Vzhledem k tomu, že do čela těchto organizací a svazů se během poválečných let nedemokratickou cestou dostali zástupci stran Národní fronty a převážně komunisté, jsem přesvědčen, že mezi českými poslanci Prozatímního národní shromáždění nebyl jediný zástupce vládní opozice. Zbylých 100 mandátů v Prozatímním národním shromáždění připadlo zástupcům Slovenska, kde „volby" do tohoto zákonodárného sboru probíhaly obdobně.

1.2. Vznik retribučních dekretů

Snaha potrestat pachatele válečných zločinů, zrádce a kolaboranty byla pochopitelná. Otázka však zní, zda nemohli být občané Československa, kteří se nepodíleli na válečných zločinech souzeni podle platných československých zákonů a bylo nezbytné vypracovat nové právní normy se zpětnou platností a zřizovat jimi lidové soudy s takovou procesní úpravou, jež jen těžko mohla zajistit právní ochranu nevinným občanům.[57]

Přípravné práce na retribučním dekretu začaly již na počátku roku 1942 a impulzem pro ně se zřejmě stalo přijetí Svatojakubské deklerace.[58] Na tento podnět jako první zareagovalo ministerstvo vnitra, které zřejmě ještě pokládalo za dostatečný základ dosavadní právní prvorepublikovou úpravu, o čemž svědčí i demonstrativní výčet skutkových podstat ze zákona na ochranu republiky, který měl být pro potrestání viníků především využit.[59] Tento zákon ale nepostihoval všechna provinění, která měla být podle mínění představitelů londýnské vlády po válce potrestána.

Exilový ministr spravedlnosti Jaroslav Stránský z toho důvodu předložil 4. března 1943 vládě ke schválení návrh osnovy retribučního dekretu. Návrh vyvolal ve vládě značně

---

[57] „/…/ *např. MLS v Klatovech údajně odsoudil k smrti obžalovaného, i když se dotyčný hájil, že je zaměňován za jinou osobu téhož jména, což se prý potvrdilo až po jeho popravě*" BORÁK, s. 56.
[58] 13. ledna 1942 se v St. James Palace v Londýně sešli zástupci Československa, Polska, Jugoslávie, Norska, Řecka, Belgie, Holandska, Lucemburska a Francie a přijali deklaraci, která požadovala stíhání a potrestání těch, kdož jsou vinni a odpovědni za zločiny spáchané v okupovaných státech prostřednictvím organizované justice, a to ať už je nařídili, nebo se jich aktivně zúčastnili. KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 196.
[59] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 203-204.

protichůdná stanoviska. Spory ve vládě se objevily také v září a říjnu roku 1943, kdy se osnova retribučního dekretu dostala na program jednání vlády.[60] Jejím kritikům vadila především zpětná působnost zákona v trestních věcech. Vadilo jim také, že se podle tohoto dekretu mají trestat osoby provinilé proti státu v době zvýšeného ohrožení republiky, tedy ještě před válkou. Existovala dokonce možnost, že za takovou dobu by se mohlo označit již období po nástupu Adolfa Hitlera k moci. Za trestné se tedy podle této předlohy mohlo označit běžné politické jednání se sudetoněmeckou stranou, jež byla v té době zcela legální politickou stranou nebo navržení profesora Němce jako možného protikandidáta proti Benešovi během prezidentské volby v roce 1935.

Především Feierabend, bývalý ministr Eliášovy protektorátní vlády, namítal, že by podle této předlohy mohli být souzeni všichni, kteří vedli republiku po Mnichovu a po 15. březnu, ač tyto události nezavinili a jejich úsilím bylo zmírnit utrpení svých spoluobčanů[61] v těžké době. Předloha byla zkrátka stylizována tak, že mohla snadno posloužit ke stranickopolitickému boji. Jaroslav Stránský, profesor trestního práva, všechny tyto námitky odmítal. Většina ministrů se ale postavila proti předloze, a tak o ní předseda vlády Šrámek nenechal ani hlasovat a vrátil jí ministerstvu spravedlnosti k přepracování.[62]

Osnova dekretu odmítl i politický výbor Státní rady.[63] Mezi nejspornější body patřila za standardních podmínek v právním řádu zakázaná retroaktivita (tj. zpětná působnost), rozlišování viníků podle národnosti na německé, české a slovenské a také potrestání významných reprezentantů a úředníků protektorátu včetně prezidenta Emila Háchy.[64]

Ministerstvo spravedlnosti tedy osnovu dekretu přepracovalo. Vznikl nový, srozumitelnější a jednodušší návrh.[65] I přes přetrvávající kritiku ze strany Ladislava Feierabenda a Jána Lichnera, byl 6. října 1944 vládou schválen.[66]

Dekret č. 6/1945 Úř. věst. čsl**.** o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech podepsal Edvard Beneš 28. února a 6. března byl publikován v Úředním věstníku československém. Diskuze o definitivní podobě

---

[60] S odstupem let označil novinář Pavel Tigrid Stránského první návrh za ostudný. TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu.* Praha 2000, s. 182.
[61] Záměrně se vyhýbám využití vědecky těžko definovaného pojmu národ, ačkoli by do tohoto kontextu pasoval.
[62] FEIERABEND. *Soumrak*, II. díl, s. 41-42.
[63] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 201.
[64] JARKOVSKÁ, s. 14.
[65] KAPLAN, Karel, Jech, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, sv. 1, s. 178.
[66] Proti návrhu nakonec nehlasoval ani jeden z kritiků. Již londýnská vláda si zřejmě osvojila pozdější praktiku Národní fronty jednotného hlasování.

této právní normy však pokračovaly. Na rámcovém vymezení postupu se politici z Londýna dohodli s představiteli KSČ v Moskvě v březnu 1945. Obecné principy pak byly zakotveny v IX. kapitole vládního programu vyhlášeného v Košicích 5. dubna 1945.[67]

Ačkoli během jednání londýnské vlády Jaroslav Stránský prohlašoval, že retribuce nebude zaměřena proti všem příslušníkům protektorátních vlád, neprotestovali zástupci nekomunistických stran (včetně Stránského) v Moskvě proti tomuto znění budoucího vládního programu:

„Jako velezrádce republiky postaví vláda před Národní soud protektorátního prezidenta Háchu a všechny členy Beranovy vlády, kteří dali souhlas k Háchovu podpisu takzvané Berlínské smlouvy z 15. března 1939 a kteří vítali Hitlera při příchodu do Prahy 16. března 1939. Vláda se postará, aby byli zatčení a postaveni před soud všichni členové protektorátních vlád od 16. března 1939“.[68]

Retribuční soudnictví se v českých zemích (na Slovensku byla přijata jiná právní úprava) nakonec řídilo podle dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech a dekretu prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. Dekret č. 16 se však od dekretu č. 6 v mnohém nelišil a dekret č. 17 pouze zřizoval novou retribuční instituci, kterou byl Národní soud, před nímž měli být souzeni představitelé protektorátní vlády, protektorátní prezident, významní kolaboranti, novináři a jiné významné osobnosti.

Představitelé komunistické strany o povaze a možnostech budoucí retribuce neměli žádných pochyb. Stejně jako reprezentanti londýnské vlády, hodlali jí i oni využít k uskutečnění svých politických cílů. K retribuci se počátkem dubna 1945 vyjádřil vůdce komunistů Klement Gottwald:

„/…/nástroj, který dnes máme v boji o vůdcovství v národě, je boj proti zrádcům a kolaborantům, to jest proti fysickým představitelům zkompromitovavší se slovenské a české buržoasie. To je nesmírně ostrá zbraň, kterou můžeme podetnout samé kořeny buržoasie a to ve jménu národa, v zájmu celého národa, státu a republiky. /…/ Všeobecně prosazený zákon o stíhání zrádců a kolaborantů je velmi ostrá zbraň, kterou můžeme buržoasii osekat tolik výhonků, že z ní zůstane pahýl. To je věc třídního boje proti buržoasii, a to boje

---

[67] STANĚK. *Tábory*, s. 14.

[68] BOUČEK, Miroslav, KLIMEŠ, Miroslav, VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce*. Praha 1975, s. 304-305; Zástupci národních socialistů vedeni Jaroslavem Stránským nesrovnatelně větší pozornost věnovali návrhu VI. kapitoly – o vztazích Čechů a Slováků. Setrvávali totiž na Benešově čechoslovakistickém stanovisku a odmítali uznat svébytnost slovenského národa. O VI. kapitole se jednalo tři dni. Diskuze nad kapitolou IX. nezabrala více než půl hodiny. Tamtéž, s. 262 -265.

vedeného pod praporem státním a národním, pod praporem republiky. Nevyužít této zbraně znamená nechat ji rezavět. Touto zbraní můžeme našeho nepřítele postihnout přímo fysicky.[69]

1.3. Souhrn první kapitoly

Jak dokládá první podkapitola, londýnská exilová vláda byla složena pouze ze sympatizantů (Jedinou výjimkou byl patrně Štefan Osuský) Edvarda Beneše a ten jí využíval jako svůj soukromý výkonný orgán. Také složení Státní rady neodpovídalo předválečnému rozložení politických sil v Československu. Opoziční politici byli jak z vlády, tak i ze Státní rady postupně vytlačováni a Beneš v londýnském exilu dosáhl pozice diktátora, což po válce sám přiznával.

Benešem vedená exilová vláda nepředstavovala legitimní vládu Československa. Neměla ústavou dané právo přijímat právní normy pro jeho občany. Přesto se londýnská vláda v posledním roce své činnosti k tvorbě takových norem uchýlila. Některé normy, které významně narušily předválečný právní systém, tak přijala už londýnská exilová vláda.

Takovou normou byl i dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Ačkoli vyšel 19. července 1945, příliš se nelišil od původní předlohy, kterou byl dekret č. 6/1945 Úř. věst. čsl., který přijala už londýnská exilová vláda a prezident Edvardem Beneš jej podepsal ještě před odletem z Londýna. Nedá se tedy tvrdit, že by se na jeho konečném znění Komunistická strana Československa významně podílela. Odpovědnost za znění dekretu tedy padá především na představitele nekomunistického exilu.

Dekret byl vytvářen pod vlivem válečných událostí a hrůz s druhou světovou válkou spojených. Těmi se odůvodňovala nezbytnost vysokých trestů a zavedení nových skutkových podstat trestných činů. Mezi představiteli exilové vlády se o možnostech zneužití dekretu v politickém boji či k vyřizování osobních účtů dlouze debatovalo, ale nakonec zvítězilo stanovisko exilového ministra spravedlnosti Jaroslava Stránského, který prosazoval tvrdé potrestání kolaborace.

Jak je tedy výše dokázáno, původ české poválečné retribuce nebyl komunistický. „*Ono nesrozumitelné označení válečných zločinců vymysleli v Londýně*," poznamenával

[69] FROMMER, s. 25-26.

Jaroslav Drábek, který v období retribučního soudnictví zastával funkci generálního prokurátora u lidového soudu v Praze[70] Ani ty prvky retribučního práva, které nejvíce narušovaly tradice kontinentálního evropského práva (retroaktivita, nemožnost odvolání a sumární popravy) se nezrodily ve stínu Kremlu, nýbrž v úřadovnách prezidenta Beneše a jeho stoupenců, z nichž mnozí měli právnické vzdělání. Třebaže Košický vládní program znamenal vítězství široké definice kolaborace, jak ji chápali komunisté, se kterým původní autoři nemuseli počítat, dekret byl napsán a schválen již v Londýně.[71]

Když členové londýnské exilové vlády zahajovali v březnu 1945 vyjednávání o poválečném uspořádání s reprezentanty komunistického exilu v Moskvě, neobjevil se mezi nimi žádný zásadní spor o povahu poválečné retribuce. Komunisté akceptovali retribuční dekret navržený v Londýně a všichni se shodovali v potřebě zřídit novou justiční instituci, Národní soud, jemuž by bylo vyhraněno projednávání kauz prominentních kolaborantů. O měsíc později v Košicích pak nová vláda prohlašovala, že Národní soud bude řešit případy vůdců fašistických organizací, zrádných novinářů, zrádců mezi představiteli bankovní, průmyslové a agrární sféry a také všech příslušníků protektorátní vlády. Tento zvláštní soud, sídlící v Praze, nakonec projednal případy třiaosmdesáti Čechů, z nichž šedesát pět shledal vinnými a osmnáct odsoudil k trestu smrti. O potrestání pronacistických novinářů a fašistických vůdců nevznikaly v podstatě žádné spory. O to více komplikovanými se však ukázaly procesy s nefašistickými politiky a hospodářskými magnáty.[72]

[70] DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých a zlých*, s. 106.
[71] FROMMER, s. 136-137.
[72] Frommer, s. 350

2. Retribuční dekrety a jejich problematické pasáže

2.1. Velký retribuční dekret

V této podkapitole se budu věnovat tzv. velkému retribučnímu dekretu, tedy dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Rozbor jednotlivých jeho paragrafů totiž nejlépe dokazuje politické pozadí jeho vzniku a jeho následné využití k politickým cílům.

Už dříve jsem se zmínil, že není pravdou, že by poválečné Československo potřebovalo retribuční dekrety, aby se vypořádalo s občany, kteří se podíleli na kolaboraci s cizí mocí, na válečných hrůzách nebo na jiných zločinech napáchaných na občanech Československa. Bylo možné využít existující právní předpisy. Retribuční dekret č. 16/1945 ostatně využíval existence zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. a do značné míry pouze zvyšoval velikost trestů za protistátní činnost.

§ 1 se skutečně přímo odvolává a na zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky a zvyšuje spodní i často i horní míru trestu za trestní činy v něm definované. § 2 přímo kriminalizuje samotné členství v některých německých vojenských či polovojenských organizacích se spodní hranicí trestu odnětí svobody 5 let. § 3 stanovuje tresty za propagaci fašismu či schvalování okupace. Tímto paragrafem byla retroaktivně zrušena svoboda projevu v Československu. Na jeho podkladě odsoudil Národní soud několik novinářů za jinak zcela legální činnost k trestu smrti a jiné k mnohaletým trestům odnětí svobody. Jeho druhý odstavec kriminalizuje funkcionářství v NSDAP či SdP a dalších fašistických organizacích.

Jsem přesvědčen, že druhý a třetí paragraf měl posloužit ke kriminalizaci velkého množství sudetských Němců a usnadnit tak jejich odsun z Československa.

§ 4 zní takto: „*Československý občan, který v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) v zahraničí rozvracel hnutí, směřující k osvobození republiky Československé v její předmnichovské ústavě a jednotnosti, anebo jinak vědomě poškozoval zájmy republiky*

Československé, zejména kdo ohrožoval bezpečnost občanů, pracujících pro osvobození republiky doma, trestá se, nedopustil-li se zločinu přísněji trestného, těžkým žalářem od pěti do dvaceti let.“[73]

Tento paragraf mohl posloužit k odsouzení všech oponentů Edvarda Beneše, kteří nesouhlasili s jeho mnichovskou kapitulací nebo odmítali jeho představy o poválečném uspořádání. Mohli tak být odsouzeni především slovenští nebo němečtí politici, kteří hájili zájmy svých voličů. Významným Benešovým oponentům jako Wenzelu Jakschovi či Lvu Prchalovi[74] existence tohoto paragrafu znemožnila návrat do vlasti, neboť by svou exilovou politickou činnost museli obhájit před soudem.

Za svou činnost v prvních letech druhé světové války mohla být podle tohoto paragrafu odsouzena většina přestavitelů i obyčejných členů KSČ. Především ve Francii a Velké Británii musela exilová vláda čelit vzpouře uvnitř armády podporované komunistickou protiválečnou agitací. Tomu však zabránil § 16 tohoto dekretu (viz níže).

Pátý až sedmý paragraf dekretu řeší zločiny proti osobám. Pátý paragraf se odvolává na platné trestní zákony a zvyšuje míru trestu za předpokladu, že je prokázáno, že tak bylo činěno v zájmu Německa či jeho spojenců. Z dnešního pohledu může být těžko pochopitelné, proč by vražda spáchaná v zájmu Německa v době války, měla být trestána přísněji než jiná vražda. Velmi přísně měly být také trestány zločiny proti majetku podle paragrafu 8 až 10, pokud se jich obviněný dopustil ve výše zmíněném zájmu.

Jak již bylo uvedeno, dekret prezidenta republiky č. 16 byl oproti své předloze, jíž byl dekret č. 6, rozšířen o § 11, který definoval zcela novou skutkovou podstatu a to udavačství. Udavačství mělo být trestáno velmi přísně: „*Mělo-li udání za přímý nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestá se doživotním žalářem, mělo-li za následek něčí smrt, trestá se smrtí.*“

Vzhledem k tomu, že německé represivní orgány k hromadným popravám přistoupily až v pozdější době, pokládám trest smrti v tomto případě za velmi přísný. Kdo mohl v roce 1938 či 1939 tušit, že když udá svého kolegu z práce, zapříčiní tak jeho smrt?

---

[73] *Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna.* [online] [cit. 2013 – 12 – 12], 16/1945 Sb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>.

[74] O vydání generála Lva Prchaly z Velké Británie česká strana neúspěšně žádala. Již tehdy vláda Velké Británie zajišťovala mnohým českým osobám politický azyl.

Ironické je, že nový režim trestal válečné udavačství a zároveň obyvatelstvo vyzýval k udávání oněch udavačů. Morální úpadek společnosti pokračoval a retribuce bylo nezřídka využíváno k vyřizování soukromých účtů.[75]

Podle paragrafu 14 byl odsouzený navíc zbaven občanské cti a celý jeho majetek, nebo jeho část, propadla ve prospěch státu. Ztráta občanské cti je přesně definována v paragrafu 15. Znamená širokou ztrátu občanských práv a svobod. Odsouzený byl zbaven volebního práva, svobody projevu a svobody shromažďovací. Navíc byl značně omezen při výběru povolání. Kromě toho, že nemohl být zaměstnavatelem ani členem představenstva, nemohl provozovat ani svobodné zaměstnání.

V průběhu retribuce byl často využíván paragraf šestnáctý, jež umožňoval snížit trest pod spodní hranici či od potrestání zcela upustit, pokud bylo „*obecně známo*“ nebo bylo možné „*bez průtahu prokázati, že obžalovaný jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu, nebo že se pozdější svou činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci, nebo o nápravu, nebo o zmenšení zla nepřítelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval.*“

Z mého pohledu je snad nejvíce kontroverzním paragrafem je osmnáctý, který stanovil počátek doby zvýšeného ohrožení republiky na 21. května 1938. Konec této doby byl stanoven později, a to na 31. prosince 1946.

Zvýšení hmotně právní odpovědnosti bylo odůvodňováno hrůzami druhé světové války, ale na základě osmnáctého paragrafu mohli být podle těchto neobyčejně (dá se říci revolučně) vysokých sazeb souzeni politici za své počínání dávno před propuknutím druhé světové války, tedy v době, kdy nebylo jisté, zda k válce skutečně dojde a jaké budou její následky. Například snaha vyhnout se válečnému konfliktu s Německem v období druhé republiky, kdy mnichovským diktátem odzbrojené Československo nemělo reálnou šanci na efektivní obranu, tak mohlo být označeno za vojenskou zradu (a skutečně se tomu tak stalo) s dolní hranicí trestní sazby 10 let.

Tvůrci dekretu vymezili jen velmi těžko obhajitelné období. 21. května 1938 vyhlásila československá vláda částečnou mobilizaci na základě zpráv operačního oddělení vojenského zpravodajství o zvýšené vojenské aktivitě na německé straně hranic. Očekával se německý útok. Vojenské zpravodajství se však stalo obětí dezinformace. Německo v květnu 1938 žádné vojenské přípravy nepodnikalo. O svém omylu se vysocí

[75] BRYANT, Chad. *Praha v černém. Nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha 2012, s. 244; FROMMER, str. 84.

československenští představitelé brzy dozvěděli. Československo bylo v zahraničí po právu obviňováno, že vytváří mezinárodní napětí.[76] Rozhodnutí označit 21. květen 1938 za počátek doby zvýšeného ohrožení republiky se tak nezdá být z historického pohledu ospravedlnitelné.

Hlava druhá projednávala otázky spojené s trestním právem procesním. Na jejím základě byly vytvořeny lidové soudy určené k provedení retribuce. Mimořádné lidové soudy vykonávaly svou pravomoc v pětičlenných senátech, složených z předsedy, jímž musel být soudce z povolání, a ze čtyř soudců z lidu. Přednosty a soudce z povolání jmenoval prezident a soudce z lidu jmenovala vláda. V obou případech seznamy vhodných kandidátů předkládaly okresní národní výbory.

Na základě těchto ustanovení, můžeme učinit závěr, že lidové soudy reprezentovaly spravedlnost z vůle představitelů Národní fronty. Stejně jako Národní fronta také lidové soudy nevznikly z vůle lidu na základě demokratických principů.

Pro řízení před mimořádnými soudy lidovými platily zásady řízení před soudy stannými. Historiky nejvíce kritizovaná jsou ustanovení paragrafu 31. Jejich znění je: „*Proti rozsudku mimořádných lidových soudů není řádných opravných prostředků. Žádost o milost kýmkoliv podaná nemá odkladného účinku. Trest smrti se vykoná do dvou hodin po vyhlášení rozsudku.*“ Tvůrci touto úpravou retribuce chtěli dosáhnout jejího rychlého průběhu. Cenou za to bylo několik justičních vražd.[77]

Jak je po rozboru dekretu č. 16/1945 Sb. zřejmé, mohl podle něj být odsouzen prakticky kdokoli, kdo se kdy veřejně postavil proti politice Edvarda Beneše a to ještě v době předválečné nebo v období formování zahraniční exilové vlády, kdy ještě nebylo definitivně rozhodnuto, zda se vůdčí osobností exilové vlády stane bývalý prezident Edvard Beneš, bývalý předseda vlády Milan Hodža, úřadující velvyslanec Osuský či generál Lev Prchala. Prchala unikl soudu jen díky tomu, že jej po válce odmítla vydat Velká Británie.[78] Souzeným však byl např. František Schwarz.

Dá se také tvrdit, že retribuční dekret využil válečných okolností k široké kriminalizaci snah nespokojených občanů Československa, hlásících se k jiné než české národnosti, o změnu politických poměrů. Legitimní snaha sudetských Němců, významné části

[76] Možná proto byly informace předložené plukovníkem Františkem Moravcem před 15. březnem 1939 brány na lehkou váhu. LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem.* Praha 1999, s. 157-163.
[77] BORÁK, s. 56; FROMMER, s. 445.
[78] KUKLÍK. *Mýty a realita*, s. 374.

slovenského národa a dalších menšin o právo na sebeurčení byla dehonestována a právně kvalifikována jako protistátní činnost, za kterou hrozily vysoké tresty.

2.2. Malý retribuční dekret

Poválečná politická reprezentace během několika měsíců vlády v osvobozené zemi dospěla k závěru, že retribuční dekret není dostatečný. Nebylo totiž podle něj možné soudit menší přestupky. Vedení Národní fronty tedy rozhodlo o rozšíření retribuční legislativy. 27. října 1945 prezident Edvard Beneš podepsal dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti, jež vešel v obecnou známost jako malý retribuční dekret. Učinil tak den před ustavující schůzí Prozatímního národního shromáždění. V exilu pronesená slova o tom, že dekrety budou využívány jen v nezbytně nutných případech do té doby, než bude možné obnovit práci standardního zákonodárného sboru, v té době pro prezidenta a vedení Národní fronty nic neznamenala.

Zvláštností malého retribučního dekretu byla skutečnost, že zmocňoval okresní národní výbory – tedy správní orgány, nikoli soudy – aby ukládaly tresty za provinění, na něž se nevztahoval velký retribuční dekret. Protiprávním jednáním podle tohoto dekretu se stalo *„nepřístojné chování, urážející svou povahou národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbuzující veřejné pohoršení*.“

Je zřejmé, že díky takto vágní formulaci, bylo možné skutkovou podstatu trestního činu naplnit velice snadno. Národní výbory, podřízené ministerstvu vnitra, mohly za tato provinění udělit tresty vězení až do jednoho roku, pokutu do jednoho milionu korun, nebo veřejné pokárání.

Již v té době se kritizovalo, že tímto dekretem se do rukou zpolitizovaným okresním národním výborům dostala obrovská moc nad občany.[79] Jaroslav Drábek proto za největší nedostatek velkého retribučního dekretu označil fakt, že podle něj nebyly trestány *„také menší kolaborantské trestné činy, které byly dodatečně stíhány cestou správní, tzn. malým dekretem, čímž byla dokořán otevřena cesta komunistům, aby stíhali hlavně ty, kdo měli nějaký zabavitelný majetek.“*[80] Také Ladislav Feierabend se ve svých vzpomínkách přidává ke kritice tohoto dekretu a dodává: *„Demokratické strany Národní fronty*

[79] KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina, Osud československého demokrata*. Praha 2011, s. 195; FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 264.
[80] DRÁBEK, s. 106.

souhlasily s vydáním tohoto dekretu patrně v předpokladu, že to bude účinný prostředek k umlčení odpůrců, a neuvědomily si, že je to opatření, které se jednou obrátí proti nim.“[81]

Feierabend má na mysli především situaci před volbami v květnu 1946, kdy komunisty řízené národní výbory z volební účasti vyřadili mnoho svých oponentů. Prozatímní národní shromáždění totiž navíc přistoupilo na komunistický požadavek, aby všechny osoby podezřelé z kolaborace byly zbaveny volebního práva. Nekomunistické strany tak daly národním výborům volnou ruku, aby zbavovaly volebního práva v podstatě kohokoli.[82]

Samotný text dekretu naznačuje, že vznikl velmi narychlo, aby nemusel být projednáván jako zákon v Prozatímním národním shromáždění. Komunisté jeho rozsah definovali velice široce. Okresní národní soudy tak mohly potrestat každého, kdo třeba jen vzdal úctu německému vojákovi. Taková právní nejistota rozhodně nenapomáhala konsolidaci poměrů v zemi.[83]

Vzhledem k tomu, že i malý retribuční dekret se vztahoval na dobu zvýšeného ohrožení republiky, tedy až do 31. prosince 1946, posloužil významnou měrou k umlčení protivládní kritiky.

2.3. Další právní normy

Kromě velkého a malého retribučního dekretu ovlivňovaly poválečnou justici ještě další právní normy. Především se jednalo o již zmíněný dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu, který upravoval soudní řízení v případě významných osobností české národnosti a také ústavní dekret č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční. Ten měl v prvé řadě legalizovat neústavní mnohaměsíční věznění (zadržení) občanů, když stanovil, že „*zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, úřady nebo orgány republiky i mimo případy zákonem dovolené nebo prodloužení jejich zatímního zajištění (vazby) přes dobu přípustnou podle zákona se prohlašuje za zákonné. Osoby tyto nemají z důvodu tohoto svého zajištění nebo*

[81] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 264; Jak bude zmíněno v jiné kapitole, komunisté využili tohoto dekretu především před volbami v roce 1946.
[82] FROMMER, s. 445-446.

[83] KOUTEK, s. 195-196.

prodloužení zatímního zajištění přes dobu přípustnou podle zákona nárok na náhradu škody.“

Netřeba snad více dokládat v jakých troskách byl československý právní systém, když bylo nezbytné takovýto dekret vydávat. Prezident jej stejně jako Malý retribuční dekret podepsal 27. října 1947. V tomto případě se dá pochopit, že se s jeho projednáním nečekalo na Prozatímní národní shromáždění, protože napravit tristní situaci bylo potřeba neprodleně. Ve věznicích a sběrných táborech bylo uvězněno mnoho občanů, jež byli často zajištěni na základě neprověřených udání. O tom ale více až v jiné kapitole.

Aby tomu nebylo dost, přijalo Prozatímní národní shromáždění 8. května 1946 zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků, který bránil potrestání těch, kteří se dopustili násilných činů na Němcích či podezřelých kolaborantech před 28. říjnem 1945. Poválečné bezpráví bylo tímto zákonem legalizováno.[84]

[84] FROMMER, s. 445-446.

3. Likvidace strany agrární a dalších politických stran první republiky

Mnoho historiků se ztotožňuje s názorem, že retribuce bylo využito především k ospravedlnění zákazu obnovy pravicových a středopravicových stran předválečného Československa a k zastrašení jejich bývalých členů.[85]

Nejsilnější prvorepublikovou stranou byla strana agrární, jež na svém sjezdu v roce 1919 přijala název Republikánská strana československého venkova.[86] Dominantní postavení této strany na československé politické scéně v meziválečném období dokládá fakt, že měla své zástupce ve všech prvorepublikových vládách a téměř po většinu tohoto období její reprezentant zastával pozici předsedy vlády. Vzhledem k tomu, že tato strana reprezentovala spíše konzervativní hodnoty, bránila po celé období první republiky prosazení hlubších sociálních reforem. Mnozí představitelé levicových stran to těžce nesli a válka jim přinesla příležitost politickou situaci změnit. Navzdory zaštiťování se Masarykovými tradicemi humanity a demokracie, byl respekt k demokratickým principům mnohým těmto politikům cizí.

Jak se Edvard Beneš v jednom ze svých rozhovorů po válce vyjádřil, jeho postavení za války bylo srovnatelné s postavením diktátora.[87] Jeho moc byla tak silná, že mohl realizovat mnohé ze svých představ o poválečném uspořádání Československa. Jedním z jeho cílů byla revize politického uspořádání.[88] Ve Státní radě 3. února 1944 prohlásil:

„Podle naprosto všech a zcela kategorických zpráv z domova, ze zemí českých i ze Slovenska, ohromující většina našeho lidu je toho přesvědčení, že se už po převratu u nás nevrátíme k dřívějšímu stranickému systému a že vybudujeme po této stránce republiku novou, konsolidovanější, lidovější, demokratičtější, tj. že zřídíme nový stranický systém,

---

[85] Své tvrzení opírám především o závěry těchto historiků: ROKOSKÝ, FROMMER, DOSTÁL, HEJL, BRANDES.
[86] DOSTÁL, s. 61.
[87] Především důležité zahraničně politické akty činil bez vědomosti vlády, kterou považoval jen za svůj poradní a výkonný orgán. Např. FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 72-84.
[88] BOUČEK, Miroslav, KLIMEŠ, Miroslav, VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce*. Praha 1975, s. 66; FEIERABEND, *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 47.

sestávající jen ze tří stran, strany levé, jak se obyčejně říkávalo dosud, strany centra a strany konzervativní. Jak se však strany ty budou po válce jmenovat, je otázka pozdějšího rozhodnutí.“[89]

Ačkoli Beneš často zdůrazňoval, že si v osvobozeném Československu přeje konzervativní (pravicovou) stranu jako protiváhu proti komunistické straně, taková strana se po válce v Národní frontě neobjevila.

Beneš si takovou stranu patrně skutečně přál, ale nechtěl v ní osobnosti, které by pro něj představovaly nechtěnou opozici. Nechtěl v ní osobnosti, s nimiž měl nevyřízené účty. Kromě exilové opozice (Hodža, Osuský, Schwarz, Lev Prchala) byl takovou osobností i Rudolf Beran, kterému Beneš zřejmě nedovedl odpustit nevybíravé útoky agrárního tisku a také agrární lavírování před svou prezidentskou volbou.[90]

Beneš se pokusil přimět k vedení této strany svého politického spojence Ladislava Feierabenda.[91] Ten se z počátku vstupu do aktivní politické role bránil. Považoval se spíše za úředníka se středovým politickým postojem. Rozhodně nepatřil k reprezentantům liberálních ekonomických teorií. S Edvardem Benešem se shodoval jak v otázce poválečného znárodňování tak například v otázce nezbytnosti odsunu sudetských Němců z Československa.

Po obnově stranické činnosti především levicových stran[92] se rozhodli také členové bývalé Republikánské strany v Londýně ustanovit agrární organizaci.[93] S podporou Ladislava Feierabenda, který její vedení odmítl, se předsedou stal slovenský politik a člen exilové vlády Ján Lichner. Brzy se však mělo ukázat, že s obnovou nejsilnější prvorepublikové strany se v poválečném Československu nepočítá.

Proti obnově či založení jakékoli pravicové strany v poválečném Československu se již v březnu 1944 postavili zástupci komunistické strany. V jejich časopise Nové Československo, jež vycházel během války v Londýně, otiskli článek, v němž se mimo jiné psalo:

„*Československo bude spravovat Národní fronta, jejíž těžiště i většinové vedení bude v bloku tří socialistických stran. Nebude v ní místa pro koncepci pravice, levice a*

[89] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 121.
[90] KLIMEK, Antonín. *Boj* o *hrad*, II. díl, Praha 1998, s. 436-476; FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 104.
[91] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 120-126 a s. 189-190.
[92] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 120.
[93] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 130.

středu, neboť za pravici lze označit výhradně jen národní zrádce. Stoupenci pravice a středu nemohou mít místo v Národní frontě.“[94]

Pozdější vývoj dokázal, že to byli právě komunisté, kdo v té době tahal za delší konec provazu. Ostatní strany budoucí Národní fronty oportunisticky obětovaly nejsilnější prvorepublikovou politickou stranu, jež měla patrně největší zásluhy na udržení demokratického vývoje v meziválečném Československu.

Ve vládním listu Čechoslovák vyšlo 13. září 1944 prohlášení Václava Pácala, jenž pro zoufalý nedostatek vhodnějších kandidátů reprezentoval agrární stranu ve Státní radě[95]. Pácal ve svém prohlášení uvedl, že Republikánská strana je zatížena svou prvorepublikovou minulostí, a proto si nezasluhuje být po válce obnovena. Sám prý bude rozhodně vystupovat proti zájmům velkostatkářů a agrárního velkokapitálu. Uveřejnění takového prohlášení ve vládním listu patrně nebylo možné bez souhlasu národního socialisty Ripky[96], který měl v Londýnské vládě na starost propagandu. Národní socialisté si takto zřejmě připravovali půdu pro vznik levicově zaměřené zemědělské strany, kterou by pak přizvali do Národní fronty.[97] Prostoduchý Pácal se tak stal loutkou v rukou národních socialistů.

Také další zprávy ze zákulisí politických vyjednávání dosvědčují, že žádný z představitelů budoucích stran Národní fronty neprojevil zájem přizvat obnovenou agrární stranu do jednání o poválečném politickém uspořádání. Vyjádřili sice podporu vzniku nové strany, jež by zastupovala zemědělský lid, ale taková strana by musela dát „*jasně najevo, že nesouhlasí s tím, co agrární strana dělala před Mnichovem a po Mnichovu.*“[98]

---

[94] DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana*. Brno 1998, s. 226.
[95] DOSTÁL, s. 224.
[96] Ladislav Feierabend vzpomíná na svůj rozhovor s Ripkou těsně před svým podáním demise v pondělí 12. února 1945: „*Ripka mluvil o prezidentských volbách v roce 1935, široce vykládal o námluvách agrárníků s Henleinem a zejména obviňoval v tom směru Rudolfa Berana a dr. Josefa Černého. Mluvil také o Mnichovu /…/ Nakonec zdůraznil, že Beneš má dlouhou paměť a nikdy nezapomněl a nezapomene na stanovisko agrární strany proti své kandidatuře na úřad prezidenta republiky*.“ FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 212-213; Před intrikami Ripky byl Feierabend varován dříve ministrem Němcem. FEIERABEND, *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 48.
[97] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 171-172.
[98] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 172-173. Ladislav Feierabend po debatě s předsedou obnovené agrární organizace Jánem Lichnerem přistoupil na stanovisko, že se nebudou zaštiťovat jménem agrární strany a budou nadále „*vystupovat jako zástupci zemědělců*“. S tímto stanoviskem přišel za Bechyněm, který byl socialistickým blokem pověřen jednat o přistoupení dalších stran do Národní fronty. Na své jednání s ním vzpomíná takto: „*Byla to velmi nepříjemná návštěva, na kterou jsem dlouho nemohl zapomenout. Bechyně žádal, abychom jako zástupci zemědělců podepsali prohlášení, které vinilo agrární stranu z fašismu a z národní zrady. To jsem nejen odepřel, nýbrž agrární stranu hájil jako demokratickou a československou. Tak jsme se dostali do předválečných dob a Bechyně prudce napadl Berana, dr. Josefa Černého, dr. Zadinu a jiné agrární předáky jako zrádce a vykládal mi, jak se provinili proti jiným demokratickým stranám a podporovali henleinovce.*“ Když pak Feierabend odvětil, že stejně jako henleinovci

Protože významní představitelé agrární strany odmítli odsoudit počínání agrárníků, jež zůstali v protektorátu a podíleli se na protektorátní vládě a trvali na morální neposkvrněnosti Republikánské strany, nebylo nakonec nikomu z nich umožněno zúčastnit se jednání v Moskvě v březnu roku 1945, na kterých se rozhodovalo o vládě a jejím programu v osvobozené zemi. V Moskvě se navíc rozhodlo, že v poválečném Československu byla obnova některých stran zakázána.

Proti obnově agrární strany se stavěly všechny strany Národní fronty, protože všechny očekávaly posílení svých pozic v poválečném Československu. Snad největší naděje si dělala strana lidová, která jako jediná strana středu očekávala příliv pravicových a konzervativních voličů. Bývalé agrárníky však do svých řad brzy po osvobození Československa verbovaly všechny strany Národní fronty.

Kromě agrární strany nebyla po válce obnovena ani Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, proti níž snad nikde nezaznělo jediné obvinění, ani Národní sjednocení, které bylo obviňováno z fašistických postojů, ani Národní obec fašistická, která se těmito postoji nikdy netajila.

Po válce nebyla obnovena také žádná ze stran, které reprezentovaly národnostní menšiny. Nebyla obnovena Hlinkova slovenská lidová strana (HSĽS), která před válkou požadovala slovenskou autonomii a měla významné zásluhy na rozpadu Česko-Slovenska.

Zákaz všech těchto stran byl schválen při moskevských jednáních londýnské a moskevské exilové reprezentace. Občanům Československa nebyla dána možnost se k tomuto významnému omezení svobody vyjádřit. Ačkoli se mnoho agrárníků po osvobození snažilo o obnovení své strany, všechny strany Národní fronty se tomu bránily.[99]

Jaroslav Rokoský o údajné kolaboraci agrární strany udává toto:

„Předsednictvo agrární strany mělo při rozpuštění v roce 1938 celkem třicet členů. Z nich čtyři byli popraveni, devět vězněno – většina po dlouhá léta – v koncentračních táborech a německých kriminálech, dva byli v londýnské vládě, jeden náměstkem předsedy Státní rady v Londýně a čtyři se podíleli na vedení Slovenského národního povstání. Zbylí agrárníci pracovali v národním odboji, podíleli se na sabotážích v zemědělství a většina

---

také komunisté nejsou demokraté a jejich spojenci by též mohli být nazváni zrádce demokracie, jejich debata skončila. FEIERABEND, *Politické vzpomínky*. III. díl, s. 176.

[99] Národní socialisté se dokonce vzdali svého nároku na obnovu své strany na Slovensku, aby slovenská Demokratická strana, jež by mohla české agrárníky snadno naverbovat do svých řad, nemohla požadovat své rozšíření do českých zemí. ROKOSKÝ, s. 624-625.

jich podporovala, tak jako Josef Černý, stovky trpících rodin uvězněných vlastenců. Kdo sám nebyl vězněn, měl vězněné členy rodiny – např. Jan Malypetr nebo Viktor Stoupal. Tak se chovalo vedení agrární strany. Nemluvě už o tom, že vedoucí, oblastní a řadoví členové strany skončili před popravčími četami, v koncentračních táborech a věznicích.“[100]

Také Vladimír Dostál ve své biografii *Agrární strana*[101] a významný činovník strany Oldřich Suchý, jenž strávil část války v koncentračním táboře, ve své práci *Začalo to lží* dokládají nesporný podíl představitelů Republikánské strany na odboji.

Pokud by měla být spravedlivě odsouzena některá ze stran za svou neloajalitu vůči Československu v době války, musela by to být naopak Komunistická strana Československa (KSČ), která se po podpisu paktu Ribentrop-Molotov řídila pokyny Moskvy a vedla agitaci odrazující od účasti na válce či odboji. KSČ se do odboje zapojila až po napadení Sovětského svazu Německem v roce 1941.

3.1. Souhrn třetí kapitoly

Zákaz obnovy Republikánské strany v poválečném Československu rozhodně nebyl oprávněný. I kdyby byla v retribučních procesech prokázána vina mnoha jejím příslušníkům, těžko lze v demokratické společnosti obhájit zákaz strany jako celku. Nebyl pro to žádný právní důvod. Samotný případ zákazu agrární strany svědčí o nedemokratičnosti celé poválečné politické elity. Československo nebylo obnoveno jako demokratický stát a volby v roce 1946 se nemohou považovat za demokratické volby, protože občanům Československa nebyla dána možnost volit opozici vůči stranám Národní fronty. V roce 1946 neexistovala v českých zemích strana, která by hájila práva menšin, kritizovala spojenectví se Sovětským svazem, hájila svobodu podnikání či bránila socializaci hospodářství.[102]

Agrární strana byla zakázána z politických důvodů. Pro komunisty představovala nebezpečného soupeře při získávání hlasů na venkově. Představitelé ostatních politických stran očekávali, že bývalí voliči pravicových stran podpoří ve volbách spíše jejich stranu,

[100] ROKOSKÝ, s. 789-790.
[101] DOSTÁL, s. 216-219.
[102] Jednotnost stran Národní fronty v otázce znárodňování se dá dokumentovat na projevech jejich zástupců v Ústavodárném shromáždění při projednávání tzv. Lex Schwarzenberg.

protože se budou obávat neomezeného znárodňování podle sovětského vzoru a přílišného levicového radikalismu.[103]

Aby se zákaz agrární strany odůvodnil, potřebovala Národní fronta tuto stranu před společností co nejvíce zostudit. Procesy s jejími vůdci k tomu byly ideálním prostředkem. Vzhledem k tomu, že veškerá masová média ovládala Národní fronta, mohli se její představitelé spolehnout, že obhajobě předválečné politiky Republikánské strany nebude dán v médiích žádný prostor. Protiagrární propaganda se tak nemusela zdráhat využívat lživých argumentů. Společnost neměla možnost dozvědět se pravdu.

[103] O politické neprozíravosti nekomunistických politiků svědčí fakt, že se jim před volbami v roce 1946 nepodařilo přesvědčit voliče, že pro soukromé vlastnictví představují menší hrozbu než komunistická strana.

4. Retribuční praxe

4.1. Právní nejistota, chaos a bezpráví

Zatímco vláda ještě stále jednala o konečné podobě dekretu, který měl stanovit jednotná pravidla trestní praxe, po celé zemi již probíhalo rozsáhlé zatýkání a zajišťování osob označených za státně nespolehlivé, a to často bez ohledu na hodnověrné důkazy a řádné prošetření vznesených obvinění. Národní výbory, ozbrojené bezpečnostní jednotky, armádní složky a také partizánské skupiny se v řadě případů rozhodly vzít revoluční spravedlnost do svých rukou, vynášely rozsudky o vině a často nařizovaly i exekuce.[104] K právním předpisům z meziválečného období se přihlíželo jen zřídka, což se ukázalo v průběhu masového zatýkání, uvalování zajišťovací vazby a při dalších opatřeních administrativně policejní povahy.[105]

Retribuční dekrety byly formulovány tak, že umožňovaly zavírat prakticky kohokoli, na koho přišlo udání. Zatýkání probíhalo často živelně (rozhodně se nečekalo na soudní příkaz k zatčení), a tak se do provizorně zřizovaných zajišťovacích táborů a věznic dostálo mnoho nevinných osob v rámci vyřizování osobních účtů. Zatýkání prováděly místně příslušné orgány státní policie a četnictva, později začleněné do Sboru národní bezpečnosti, finanční stráž, příslušníci obranného zpravodajství československé armády (OBZ), Státní bezpečnosti (StB) a kriminální policie, ale mnohdy také jednotlivci či nikým nedelegované ozbrojené bandy.[106]

„Bylo prokazatelně zjištěno, že řada jednotlivců byla zatčena a šikanována, aniž byla uvedena konkrétní provinění nebo byly po ruce průkazní prostředky, přičemž obviněným nebyla dána možnost obrany.“[107]

Zoufalou situaci v celé zemi shrnuje jedna interní vládní zpráva ze srpna 1945: *„O venkově není vůbec přehled, a to ani o intervenovaných a jejich vyšetřování, ani o poměrech v táborech.“*[108]

---

[104] JARKOVSKÁ, s. 32-37;
[105] STANĚK. *Tábory*, s. 14-15.
[106] JARKOVSKÁ, s. 47; FROMMER, s. 84-85; Tradice dané v západoevropské civilizaci zákonem o habeas corpus z roku 1679 přestala v poválečném Československu rázem platit.
[107] STANĚK. *Tábory*, s. 21; FROMMER, s. 85.
[108] STANĚK. *Tábory*, s. 41; FROMMER, s. 85

Od samého počátku bylo zřejmé, že očekávat od retribuce spravedlivé potrestání kolaborace a dalších zločinů bylo velmi naivní. Jeden z účastníků českého domácího odboje a pozdější poslanec Prozatímního národního shromáždění Ota Hora na poválečné události vzpomíná takto:

„Komunistická strana, v duchu Leninových zásad, se neohlížela na mravní hodnoty a přijímala za členy nejen kolaboranty s nacisty, ale také mnohonásobně trestané zločince, kteří pak jako členové komunistické strany vyvíjeli zcela mimořádnou činnost v pronásledování nevinných, vlastenecky a demokraticky cítících občanů. Desetitisíce čs. občanů – nekomunistů se ocitlo ve věznicích, v nelidsky vedených koncentračních táborech, mnoho jich bylo ubito nebo umučeno k smrti. Nikde a nikam odvolání. Tisk nekomunistický, pokud se o tom vůbec dozvěděl – lidé se totiž báli mluvit o těchto zvěrstvech komunistů – také neměl odvahu v tehdejším ovzduší případy bezpráví a násilí uveřejňovat. Mezi novináři se však nakonec našli, ještě v době kdy parlament nebyl ustanoven, stateční novináři. Mezi první patřila dr. Helena Koželuhová, František Klátil, později Ivan Herben se svou proslavenou a hodně čtenou hlídkou ve Svobodném slově ‚Rovně a jasně' a časopisy lidové strany, Obzory v čele s Pavlem Tigridem, dr. Chudobou, dr. Ivo Ducháčkem a ovšem s naším vynikajícím novinářem Ferdinandem Peroutkou v Dnešku, spolu s Michalem Marešem, dále Svobodný zítřek, odvážně redigovaný Luďkem Stránským aj. Byla to tehdy odvaha, neboť i na ně za to číhalo nebezpečí od všeho schopných komunistů."

[109]

Americký historik Benjamin Frommer ve své práci *National Cleansing: Retribution against Nazi Collaborators in Postwar Czechoslovakia* hodnotí situaci takto:

„Anarchie, která v českých zemích vypukla během jarních a letních měsíců roku 1945, byla násilnější a trvala daleko déle, než bylo skutečně nutné. Ze zpětného pohledu je zjevné, že divoká retribuce vyplynula z rozhodnutí, která přijali anebo která opomněli přijmout vedoucí političtí představitelé na konci války. Za prvé, tito politici anticipovali a podporovali toto svémocné násilí jako prostředek maximalizace počtu odcházejících Němců a minimalizace počtu těch, které pak bude nutné deportovat organizovaně. Za druhé, exilová vláda vytvořila objektivní podmínky pro to, aby se tato nekontrolovaná

[109] HORA, Ota. *Svědectví o puči*. I. díl, Praha 1991, s. 130-131.

anarchie rozšířila. A za třetí, centrální moc na jaře a v létě 1945 nejednala dostatečně rychle a rezolutně, aby obnovila pořádek a ukončila vlnu násilí. Tím nová politická elita vytvořila pochybný základ pro výkon spravedlnosti v poválečném období.“[110]

Mnozí nevinní občané strávili ve vazbě měsíce někteří dokonce roky. Aby se stát vyhnul mnoha žalobám neoprávněně vězněných, předala vláda prezidentovi k podpisu již výše zmíněný ústavní dekret 137/1945 Sb., který dodatečně ospravedlňoval přehmaty lidové spravedlnosti.

4.2. Průběh vyšetřování

Vyšetřovací řízení značně připomínalo násilné praktiky nacistického režimu a vyšetřovatelé si již v této době začínali osvojovat zkušenosti sovětských kolegů s přípravou zinscenovaných procesů.

O hrůzách poválečných vyšetřovacích metod se můžeme dočíst v mnoha pamětech jejich účastníků. Slavná meziválečná česká herečka Adina Mandlová ve svých pamětech popisuje, jak se vězňové vracívali od výslechu zkrvavení: „každý obličej mluvil o hrůzách, jimiž prošli.“[111]

Ve své studii *Způsob zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955* dokazuje také Aleš Kýr, že již v poválečných letech došlo v Československu k významnému odklonu od způsobů zacházení s vězni v duchu evropských humanistických tradic a zásad, vyplývajících ze Souboru pravidel pro zacházení s vězni, které v roce 1934 schválila Společnost národů. Tento dokument připravila v duchu humánních principů a restitučního pojetí práva Mezinárodní trestní a vězeňská komise (International Penal and Penitentiari Commission), jejímž účastníkem byl i český delegát JUDr. Emil Lány.[112]

---

[110] FROMMER, s. 62.
[111] MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. Toronto 1977, s. 161; FROMMER, s. 86-87.
[112] KÝR, Aleš. *Způsob zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955*, Opava 2002, s. 7; Podle Kýra vězeňství plní zpravidla jednu ze dvou funkcí. Jedná se buď o korektivní sociální funkci, nebo o izolační funkci. První z nich je zaměřena na nápravu vězněné osoby a je založena na kritickém přístupu vězně ke spáchanému trestnému činu. Tuto funkci plní vězeňství jako instituce penitenciární, jejímž cílem je resocializace, tj. začlenění vězněné osoby do občanského života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. „*V protikladném postavení je vězeňství, jehož sociální funkcí je izolace jednotlivců a určitých sociálních skupin se současným využíváním jejich pracovní síly v zájmu privilegované sociální skupiny. Izolační funkci plní vězeňství ve státu, ve kterém privilegovaná sociální skupina bezprostředně ovlivňuje zákonodárství, soudnictví a výkon státní moci. Cílem vězeňství jako instituce izolační je znemožnění návratu vězňů do plnohodnotného společenského života v důsledku fyzické a sociální újmy způsobené podmínkami věznění. Je zřejmé, že demokratické státní zřízení vytváří podmínky k fungování penitenciárního vězeňství, zatímco totalitnímu státnímu zřízení vyhovuje izolační vězeňství.*“ Tamtéž, s. 9.

Podle historika Tomáše Staňka se vůči prominentním vězňům při výsleších před policejními orgány postupovalo vcelku korektně, což platilo i pro činnost zvláštní vyšetřovací komise na hradě. Výjimku představoval její předseda Hora, který, jak se vyjádřil bývalý předseda vlády Rudolf Beran, „*prováděl vyšetřování metodami gestapa*“. Neomalené bylo rovněž počínání Bedřicha Pokorného[113] nebo některých příslušníků z aparátu MV a OBZ, kteří zasahovali do přípravného vyhledávání. Ve vazbě bylo nezřídka využíváno fyzického násilí. Docházelo tady rovněž k šikanám a zlomyslnému ponižování zajištěných. Významnější vězni byli ukazováni různým delegacím, byli fotografováni, filmováni a všelijak zesměšňováni. Beran k tomu mimo jiné uvedl:

„*První měsíce mého pobytu až do konce roku 1945 byly na Pankráci krušné. Bylo to jako za gestapa. Bylo mi spíláno, byl jsem zahrnut nadávkami, někteří členové národních gard, kteří konali službu na Pankráci, mi vyhrožovali. Jednou mě dozorce zbil obuškem – bez příčiny – jako sta a sta jiných /…/ Každý den byli vyšetřovanci vyváděni z cel a biti obušky a gumovými rourami před celami. Nářek, pláč a úpění rvaly nervy tisícům vězňů, kteří byli na Pankráci. Bylo to hrozné…Denně bití, lidé umírali hladem a následkem nervového rozčilování.*“[114]

Bit byl i gen. Jan Syrový, který později do protokolu uvedl: „*ovšem téměř každý, kdo tehdy nešťastnou náhodou jako přírůstek se dostal do věznice, utržil nějaké rány.*“ Mezi takto postiženými byli i gen. Alois Podhajský[115] nebo bývalý vyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný a řada jiných. Generál Rychtermoc (vedoucí činitel Českého svazu válečníků odsouzený v prvním procesu před Národním soudem v lednu 1946 k trestu smrti) byl podle Syrového svědectví „*přiveden do naší cely tak ztlučen, že celé jeho tělo bylo pokryto modřinami*“. Jednasedmdesátiletý Vojtěch Mastný, kterého propustili z vazby v polovině srpna 1945, byl podle vlastních slov v „*zuboženém stavu*“, se „*zřetelnými stopami podlitin /…/ v mém obličeji, způsobených policejním obuškem mně zasazenými*

[113] Samotná poválečná činnost Bedřicha Pokorného by stačila k vydání biografie, jež by dostatečně vypovídala o stavu a metodách vyšetřování v poválečném Československu a nejen o něm. O jeho činnosti v Brně a později na ministerstvu vnitra se ve svých pamětech zmiňuje Ota Hora. Podle těchto pamětí byl Pokorný zodpovědný za hromadný odsun brněnských Němců pěším pochodem na rakouské hranice. Tato událost vstoupila do dějin jako Brněnský pochodu smrti. HORA, s. 136-137.

[114] Beran uvažoval i o sebevraždě. Sebevraždy v průběhu vyšetřování se staly v té době velmi rozšířeným jevem.

[115] Alois Podhajský zemřel ve vazbě v září 1946.

ranami na čelo, oči a tvář“. Zajištěné osoby, které byly přidělovány na různé práce mimo věznici, lidé v počátečním období často napadali. Byli i ubití. Útočníky přitom nebyli jen muži a ženy „z ulice“, ale též někteří strážní. Správa policejní věznice na Pankráci přistoupila 7. června 1945 po opakovaných případech zranění a usmrcení několika vězňů k zákazu jejich dalšího „zapůjčování“ na práce vojenským útvarům a různým podnikům.[116]

S výslechy svědků se v průběhu přípravy procesů běžně manipulovalo. Specialistou v této oblasti se stal již výše zmíněný štábní kapitán Bedřich Pokorný, jemuž byly svěřovány případy, na nichž komunistické straně nejvíce záleželo. Měl mimo jiné připravit materiál k diskreditaci generálního tajemníka Strany národně socialistické Vladimíra Krajiny. Celá kauza Vladimíra Krajiny je dopodrobna vylíčena v jeho memoárech.[117] Krajinův případ vyvolal velkou bouři uvnitř Národní fronty. Národní socialisté si vyžádali přešetření případu, jehož průběh odhalil nelegální vyšetřovací postupy. Nejen že se z vyšetřovacích spisů ztrácely důležité protokoly znějící ve prospěch obžalovaných, ale byly do nich vkládány protokoly zcela vykonstruované. K tomu bylo využíváno zkompromitovaných osob[118], zastrašování a vydírání. Bedřich Pokorný byl sice na nátlak národních socialistů odvolán z funkce přednosty zpravodajského odboru politického zpravodajství, ale i nadále zůstal ve službách ministerstva vnitra a nebyl nijak potrestán.[119]

V průběhu výše zmíněné kauzy bylo rovněž odhaleno, že nacisté dostali „už před koncem války příkazy, aby svými výpověďmi kompromitovali své demokratické nepřátele“[120] a k využívání těchto výpovědí vybízela tajná instrukce ministerstva vnitra Z/I-3065-2/1-1946.

„Mohu svědecky prokázat, že tito gestapáci z brněnského gestapa byli předvedeni do úřadovny státní bezpečnosti, kde jim referent uložil, aby si protokol o svých výpovědích sepsali sami. Stráž byla přítomna při tom, když se gestapáci vzájemně radili, co mají sepsat do protokolu.“[121]

---

[116] STANĚK. *Retribuční vězni*, s. 40 – 41.
[117] KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra: Vzpomínky*. Praha 1994, s. 163 – 180; DRÁBEK, s. 121 – 127.
[118] Využili k tomu mimo jiné rotmistra Ryšánka, jež byl původně členem Obrany národa, ale po zatčení gestapem se stal jejich spolupracovníkem a udal mnoho svých spolubojovníků. „Komunisté mu však učinili stejnou nabídku jako kdysi gestapo a jeho výslechy tedy probíhaly přesně podle instrukcí Pokorného.“ DRÁBEK, s. 104 – 105.
[119] Národní socialisté se neodvažovali vyvolat vládní krizi a tak na potrestání netrvali.
[120] DRÁBEK, s. 120.
[121] KRAJINA, s. 176.

Navzdory zjištěním jež přinesla kauza Vladimíra Krajiny, bylo i nadále v procesech před Národním soudem využíváno protokolů, na jejichž tvorbě se Pokorný podílel, což dokazuje i proces s Rudolfem Beranem. Navíc i další vyšetřovatelé rádi využívali informací od bývalých příslušníků gestapa a z jiných pochybných zdrojů.[122]

4.3. Selektivní přístup retribuce

Pokud se retribuce měla stát nástrojem potrestání válečné kolaborace tak, jak byla definována v retribučních dekretech, v praxi se často minula svým účinkem. Před soudy často stanuli účastníci domácího odboje, zatímco zřejmí kolaboranti nebyly ani zadrženi, natož vyslýcháni.

Před soudem tak nestanuli dva význační funkcionáři Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ) - Evžen Erban, který byl během války třikrát povýšen až do funkce hlavního organizačního tajemníka, a Jindřich Jungman, vedoucí kulturního oddělení. Oba ve své kariéře pokračovali po válce v Ústřední radě odborů (ÚRO). Erban se stal generálním tajemníkem ÚRO a Jungman jako tajemník pro rekreace. Oba se stali po volbách roku 1946 poslanci, Jungman za komunisty a Erban za sociální demokraty. Erban byl komunisty vzat v ochranu, neboť v jejich zájmu spolu s Fierlingerem pomáhal rozbít vedení sociální demokracie.

Odborářský deník Práce začal otiskovat důkazy o Erbanově účasti v odboji, avšak nemohl nijak vyvrátit oprávněnou kritiku kolaborantské činnosti NOÚZ, která vydávala za války výzvy ke klidu a ke zvýšení pracovní morálky na závodech, zřizování rekreačních středisek pro dělníky v době heydrichiády, zavedení prémií ve formě cigaret a sardinek za zvýšení výkonů na šachtách a v závodech, akce darů dělnictva K. H. Frankovi a dalším exponentům režimu, návrh na odpracování jedné směny navíc k narozeninám A. Hitlera apod. U soudu se však prosadil názor obhajoby, že opozice vůči okupantům by "*zavinila ještě větší ztráty nevinných českých lidí*".

Ministr spravedlnosti Prokop Drtina označil taktiku komunistů a sociálních demokratů v případě NOÚZ za "*naprostý a ničím neskrývaný cynismus*" a dodával: "*Nestyděli se zkrátka na jedné straně pomocí mimořádných lidových soudů přistrkovat do vězení politické činitele, kteří jim nebyli po vůli, zatím co na druhé straně si nekladli ani*

[122] STANĚK. *Retribuční vězni*, s. 53-54.

tolik mezí slušnosti, aby tedy aspoň nechránili a nebránili souzení těch skutečně provinilých, když se jim hodili a které pro své mocenské ambice potřebovali."[123]

Pamětník Václav Černý však dosvědčuje, že kolaboranty pod svá ochranná křídla nepřijímali jen komunisté: "*Hlavní bylo mít mocného zastánce a včas vlézt pod křídla nějaké politické strany bažící po přílivu členů. Ne každé, vavřín ochránců kompromitovaných a zbabělců náležel především straně národních socialistů, odnepaměti slynoucí strejčkováním, a straně komunistické: v první bylo však teď třeba osvědčit obzvláštní píli protikomunistickou, v druhé obzvláštní píli revoluční.* "[124]

Dva roky po válce, když už spory v Národní frontě byly na denním pořádku, nebáli se někteří členové vlády otevřeně hovořit o nespravedlnostech komunistického pojetí retribuce. Na jedné ze schůzí vlády se Jaroslav Stránský zastal bývalého ministra obrany (za agrární stranu) Machníka, který byl podle jeho slov za války 120 dní v okovech a měl být dokonce popraven, a přesto se vyslovil na podporu zahraniční vlády a prezidenta. Poukázal přitom na to, že novinář, který za okupace sprostě urážel ve svých článcích Beneše, je od osvobození vedoucím redaktorem odborového hnutí, aniž by ho někdo hnal před Národní soud.[125]

Výše prokázaný selektivní přístup retribuce potvrzuje existenci politických motivů retribuce. Retribuce měla především zlikvidovat nepoddajné oponenty a posílit strany Národní fronty. Stala se nástrojem vydírání zřejmých kolaborantů, z nichž se pak rekrutovali oddaní stoupenci politiky svého ochránce.

4.4. Souhrn čtvrté kapitoly

Jsem přesvědčen o tom, že poválečná retribuce měla se spravedlivou odplatou pramálo společného. Už jen proto, že před soud se mnoho podezřelých osob české a slovenské národnosti vůbec nedostalo. Mnoho prokazatelných kolaborantů se velice rychle přizpůsobilo situaci, vstoupilo do některé ze stran Národní fronty (nejčastěji do KSČ) a tím se potrestání vyhnulo. Mnozí zločinci ve snaze odstranit svědky svých zločinů využili

[123] DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: Kniha života českého demokrata 20. století*. II.díl, Praha 1992, s. 222;
[124] ČERNÝ, Václav. *Paměti*. III. díl (1945-1972), Brno 1992, s. 56.
[125] ROKOSKÝ, s. 766.

poválečného chaosu, vstoupili do bezpečnostních složek či jiných institucí a z této pozice beztrestně likvidovali nepohodlné osoby a důkazy svědčící o jejich vině.[126]

Ve snaze vyhnout se vlastní odpovědnosti, ponechala vláda po několik měsíců retribuci bezpečnostním složkám, místním úřadům i samotným občanům. Právní řád v Československu tak po několik měsíců prakticky nefungoval. Jak dokládá Frommer, *„čeští exilový vůdci nejenom počítali s mimozákonným násilím, ale vytvořili navíc podmínky, které ztížily znovuzavedení pořádku a obnovení kontroly nad násilnostmi.*“[127]

Průběh vyšetřování v období retribuce snese srovnání s praxí běžnou jak za nacistické okupace tak v období po únoru 1948. Mnohá přiznání či svědectví byla vynucena za použití fyzického násilí nebo za příslib lepšího zacházení či zmírnění trestu. Životní podmínky zajištěných osob byly tak zoufalé, že spousta z nich skončila svůj život sebevraždou nebo podlehly následkům zacházení s nimi.

[126] BORÁK. *Spravedlnost podle dekretu*, s. 37-38.
[127] FROMMER: s. 76.

5. Poválečné politické procesy

Kromě procesů s hlavními představiteli německé okupační moci jako byl například Karl Hermann Frank, přitahují největší zájem historiků procesy, které se konaly před Národním soudem. Vzhledem k tomu, že před ním stanuly významné osobnosti hlásící se k české národnosti, těšily se tyto procesy velkému zájmu veřejnosti. Od samého začátku se v přípravě těchto procesů zcela bezprecedentně angažovala vláda. Ve vládě se často řešila otázka, zda mají před Národním soudem stanout všichni představitelé protektorátní vlády a zda již samotné členství ve vládě je zločinem proti republice.[128]

Protože se příprava procesů s prominentními osobnostmi před Národním soudem protahovala a většina z nich na své procesy ve vazbě čekala již více než půl roku, doporučil v prosinci 1945 hlavní žalobce Tržický vládě, aby schválila dočasné propuštění několika obviněných do zahájení jejich procesů. Nejenže ministři tento návrh rezolutně odmítli, ale náměstek předsedy vlády komunista Viliam Široký dokonce navrhl odvolání Tržického z jeho funkce. K předákovi slovenských komunistů se v kritice Tržického kromě Fierlingera, Gottwalda či Kopeckého, připojil také národně socialistický ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka.[129]

Nedá se souhrnně říci, že by všechny procesy před Národním soudem byly zmanipulované či zpolitizované. Například historik Benjamin Frommer tvrdí, že Národní soud postupoval v případě aktivistických novinářů a vůdců fašistických organizací spravedlivě.[130] Otázkou však je, zda princip svobody slova můžeme oprávněně opustit kvůli válečné situaci či bezpečnosti státu a za politické přesvědčení neslučitelné s „národními“ zájmy je smrt přijatelným trestem.

Svou pozornost však budu věnovat ryze politickým procesům.

---

[128] Protože podle košického vládního programu měli před soudem stanout všichni členové protektorátních vlád, musel po dlouhou dobu s cejchem kolaboranta žít Ladislav Feierabend, jež před svým útěkem do exilu zastával funkci ministra zemědělství v protektorátní vládě. Před soud se patrně nedostal, protože by tím byla prokázána aktivní účast agrárníků na domácím i zahraničním odboji.
[129] Přepis 18. zasedání druhé vlády (21. prosince 1945), NA, f. 100/24 (KG), sign. 1494, sv. 139, s. 43.
[130] Frommer, s. 356 – 362.

5.1. Emil Hácha

Pravděpodobně nejvíce kontroverzním procesem by se stal soud s protektorátním prezidentem Emilem Háchou, pokud by se ho dotyčný dožil. Háchovu smrt asi nejvíce uvítal Edvard Beneš. Soud s ním by se totiž zřejmě neobešel bez vzpomenutí na spojení, které mezi těmito dvěma muži až do roku 1943 tajně fungovalo.[131] Beneš trval na Háchově setrvání v úřadu až do atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Při moskevských jednáních mu toto spojení komunističtí předáci vyčítali a požadovali od něj, aby se od spojení s protektorátní vládou zcela distancoval.[132]

Převor dominikánského kláštera ve Znojmě, Jakub Antonín Zemek, odsouzený v později komunisty zinscenovaných procesech, ve svých vzpomínkách uvedl:

„Až do roku 1943 býval každý Háchův projev, který měl k národu (vánoční, novoroční aj.) napřed poslán do Londýna. Beneš jej schválil či poopravil, poslal zpět a teprve pak jej Hácha přečetl. Vždycky zdůrazňoval: ‚Jsme vděčni Vůdci, že podle Vůdcova slibu nemusíme jít do války.' Tím se Hácha stavěl proti Moravcovu náboru české mládeže jako dobrovolníků do války. Každý slušný Čech, který jen trochu viděl kolem sebe, si Háchy vážil. Ti, kdo mu po r. 1945 nadávají, netuší, kolik dalo diplomatického úsilí k tomu, že jsme žili v klidu.“[133]

V dubnu 1941 depeše londýnské vlády, adresovaná domácímu odboji, vyjadřovala Benešovo přesvědčení, že Hácha je čestný muž a že ti, kteří *„na něj kydají hnůj, kydají hnůj sami na sebe.“*[134]

Beneš se k Háchovi definitivně postavil zády až po moskevských jednáních s československými komunisty, kteří požadovali poválečné potrestání všech představitelů protektorátní vlády. Beneš tak jako v mnoha jiných případech z politických důvodů opustil své oddané spojence.[135]

---

[131] Spojení mezi Benešem a Háchou obstarával syn min. předsedy Krejčího, Dr. Krejčí. ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, Olomouc 1991, s. 24-25.
[132] BOUČEK, Miroslav, KLIMEŠ, Miroslav, VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce*. Praha 1975, s. 55-58.
[133] ZEMEK, s. 24-25.
[134] Archiv Kanceláře prezidenta republiky, dok. J. Smutného, O-3201/61, č. VI/106 (15. dubna 1941).
[135] Stejně tak opustil Jana Syrového, Františka Moravce, Ladislava Feierabenda, nekomunistické členy vlády v roce 1948 a mnohé další.

Americký diplomat George Frost Kennan, ve světě velmi uznávaný pro své přesné analýzy mezinárodní i vnitropolitické situace,[136] o Háchovi napsal:

„Hácha a jeho pomocníci jistě slovem podpořili nacistické panství v Evropě. Ale každý Čech, který zde žil během německé okupace, ví, že to nejsou žádní quislingové. Nehledali osobní prospěch. Nezaložili žádnou českou fašistickou stranu a rovněž úspěšně zlikvidovali ty, které založili jiní. Jejich hlavní motivací, třebaže zavádějící, byla věrnost vlastnímu národu. Jejich cílem byla jednoduše záchrana alespoň zbytků sounáležitosti a národního vědomí lidu, o němž měli za to, že se nachází ve smrtelném nebezpečí úplného rozptýlení a zničení.“[137]

V průběhu války se zdravotní stav Háchy rychle zhoršoval. *„Jeho zdravotní stav se zdál takový, že nebylo možno svalovat na něho odpovědnost za jeho projevy.“* Občané protektorátu o tom věděli, a tak nebyl považován za zrádce.[138]

Jaroslav Drábek po válce odmítl funkci národního prokurátora u Národního soudu, protože připravovaný proces s Háchou považoval za politický. Drábek neuznával, že by se Hácha dopustil trestných činů a nechtěl se podílet na jeho odsouzení.[139]

Proces s Emilem Háchou se nakonec nekonal. Hácha zemřel 27. června 1945 ve vězeňské nemocnici na Pankráci. Nedostal tak možnost obhájit své činy v uplynulých letech před Národním soudem. Propaganda Národní fronty jej tak vedle Emanuela Moravce a Františka Chvalkovského mohla označit za jednoho z největších kolaborantů. Toto označení je dodnes patrné v české historiografii a ještě více ve vnímání minulosti většinou společnosti. Paradoxně stále hodnotíme Benešovo přijmutí mnichovského diktátu za rozumné, zatímco Háchovo podvolení se Hitlerovým požadavkům 15. března 1939 a následné prezidentství v době protektorátu za kolaborantství, v lepším případě za jednání nestatečné.

Přitom existuje spousta důkazů o tom, že se Hácha po celou dobu války snažil o spolupráci s odbojem a svou pozicí se snažil zmírnit utrpení občanů na území protektorátu.

---

[136] Proslavil se především tzv. Dlouhým telegramem, jež přinesl významnou změnu americké zahraniční politiky vůči SSSR.
[137] KENNAN, George Frost: *Moscow, telegram to the Secretary of State*, Washington, D. C. (17. května 1945), citováno z FROMMER, s. 364.
[138] FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, s. 41.
[139] DRÁBEK, s. 106.

Například Zemek připomínal, že když bylo zatčeno 80 sokolských vůdců, obrátily se jejich ženy na Háchu s žádostí o pomoc. *„Hácha poslal rychle vzkaz do Londýna, aby mu v rozhlase nadávali, že nemá ani takovou pravomoc jako okresní hejtman. Oni to tak dělali po několik dnů. Pak šel Hácha za říšským protektorem a řekl mu, že londýnská vláda proti němu štve, že nemá žádnou pravomoc. Ať propustí ty sokoly, aby se mohlo říci, že Háchovo slovo platí – a sokolové byli propuštěni. Jejich manželky napsaly děkovné dopisy Háchovi a Krejčímu. Ty se ale po 45. roce nesměly číst. “.*[140]

Kdyby Hácha za války zemřel, byl by dnes pravděpodobně pokládán za stejného hrdinu jako protektorátní předseda vlády gen. Alois Eliáš.

5.2. Proces s protektorátní vládou

Dne 29. dubna 1946 začal dlouho očekávaný proces s mnohými představiteli protektorátní vlády, který už jeden z dobových plátků označil za největší politický proces československých dějin.

Na lavici obžalovaných usedl premiér protektorátní vlády Jaroslav Krejčí, bývalý ministr vnitra Richard Bienert, bývalý ministr dopravy a techniky Jindřich Kamenický, bývalý ministr financí Josef Kalfus a bývalý ministr zemědělství a lesnictví Adolf Hrubý. Žalobce je obvinil z podpory fašistického a nacistického hnutí tiskem, rozhlasem a prostřednictvím veřejných shromáždění. Dále je vinil ze schvalování a podpory cizí okupační moci na území republiky. V neposlední řadě se obžalovaným kladlo za vinu, že v roce 1939 usnadnili okupaci, za války organizovali totální nasazení a pomáhali odcizení majetku československého státu.[141]

Už generál Alois Eliáš, první předseda protektorátní vlády, do Londýna zaslal zprávu, aby byla emigrace k činnosti protektorátní vlády shovívavá. *„Velice snadno se dělá revoluce na kavalci.“*[142] Narážel tak na fakt, že představitelé londýnské vlády měli jen mlhavou představu o tom, v jak tíživém postavení jsou členové protektorátní vlády. Pokud nechtěli zradit Československo, každý den riskovali svůj osud.[143] Generál Eliáš byl za svou

[140] ZEMEK, s. 27.
[141] FROMMER, s. 366.
[142] FEIERABEND. *Soumrak*, s. 50.; Během procesu Bienert prohlásil: *„Kdybych byl chytrý, byl bych odešel za hranice.“* FROMMER, s. 370.
[143] Už jen pouhé vyznání se z touhy po obnově samostatného Československa stačilo mnohdy německým soudům k vynesení rozsudku smrti.

odbojovou činnost během války popraven a po válce vyhlášen národním hrdinou. Svou osobní odvahu zaplatil životem. Londýnská emigrace patrně požadovala to samé od ostatních členů vlády.[144]

Ministr spravedlnosti Prokop Drtina přisuzoval procesu s protektorátní vládou velký symbolický význam a nepopíral jeho politický charakter. V Českomoravských strojírnách pronesl 4. července 1946 projev, kde řekl, že se „*jedná o odsouzení politického systému, který vzal na sebe odpovědnost za přisluhování Němcům při jejich úsilí vyhubit náš národ. Protektorátní vláda být neměla, neboť každý národ je povinen bránit svou existenci, a když tak nemůžeme učinit silou fyzickou, musí tak učinit alespoň tím, že nedá souhlas k vlastnímu vyhlazovacímu procesu. Protektorátní vláda tím, že byla vytvořena, převzala spoluzodpovědnost za vše, co Němci u nás prováděli*.“[145]

Drtina přitom dobře věděl, že pokyny protektorátní vládě předával sám Beneš. Stejně tak věděl, že německé plány na vyhlazení českého národa byly odhaleny až po válce.

Především komunisté se snažili ve vládě prosadit, aby již samotné členství ve vládě po 15. březnu 1945 bylo trestné a posuzováno velmi přísně. Jaroslav Drábek ve svých pamětech uvádí, že se od prokurátora Františka Tržického dověděl, že „*dostal od ministerského předsedy Fierlingera příkaz, aby pro všechny členy protektorátní vlády navrhl trest smrti*.“[146]

Politický zájem na tomto procesu byl značný. Drtina musel poměrně často podávat předsednictvu vlády zprávy o postupu v trestním řízení. Předsednictvo vlády také schvalovalo některé zásady, podle nichž se mělo v tomto procesu postupovat. Od počátku tak československá vláda do chystaného procesu významně zasahovala.[147]

Ve vládě se již před zahájením procesu jednalo o tom, kolik trestů smrti by mělo být v tomto procesu dosaženo. Ačkoli lidovecký ministr Adolf Procházka kategoricky odmítal trest smrti z morálních důvodů, vláda se usnesla na požadavku třech trestů smrti.[148] Po šesti týdnech procesu, během nichž zazněla řada svědectví ve prospěch obviněných a

[144] ROKOSKÝ, s. 789. Za války byl nacisty popraven také Jindřich Žilka, blízký spolupracovník Rudolfa Berana patřící k pravicovému křídlu v agrární straně. Po válce byl pro svoji odbojovou činnost vyznamenán prezidentem Benešem československým válečným křížem In memoriam. Pokud by však přežil, patrně by skončil na lavici obžalovaných jako jiní čelní agrárníci.
[145] FEIERABEND. *Politické vzpomínky*, III. díl, s. 323; KOUTEK, s. 242.
[146] DRÁBEK, s. 119.
[147] KOUTEK, s. 240.
[148] KOUTEK, s. 241.

projevil se i odpor veřejnosti nad průběhem tohoto procesu, dovolil si národní prokurátor požadovat trest smrti jen ve dvou případech.

Pro udělení trestu smrti bylo potřeba hlasu čtyř ze sedmi soudců Národního soudu, který se skládal z předsedy-profesionála a šesti soudců z lidu: dvou komunistů, jednoho sociálního demokrata, jednoho národního socialisty a dvou lidovců. Ministr spravedlnosti upozornil vládu v polovině července, že čtyři hlasy patrně nebude možné získat ani v jednom případě. Nový ministerský předseda Klement Gottwald po zástupcích ostatních politických stran požadoval, aby udělili pokyny soudcům, jež byli do Národního soudu navrženi jejich stranami. Požadoval záruku, že jednotliví soudci *„budou postupovat podle jejich politického názoru.“*[149]

„Průběh jednání vládního kabinetu ukazoval, že pro mnohé ministry neznamenala ústavně garantovaná nezávislost soudu zhola nic.“[150]

I přes právní nejistotu a probíhající persekuce v zemi, shromáždil se 28. června 1946 před soudní budovou dav lidí na podporu obžalovaných.[151] Drtina doporučil soudu, aby si vzal na vypracování rozsudku tři týdny. Sledoval tím oslabení přílišných sympatií obžalovaných u veřejnosti, a tedy i jejich mírnější reakci na konečný verdikt. Projevilo se, jak se představy členů vlády, kteří válku strávili převážně v exilu, liší od názoru a hodnocení občanů, kteří uplynulé roky sami prožili v protektorátu, a byli tak k protektorátním ministrům shovívavější.[152]

Ačkoli veškeré zpravodajské prostředky měla Národní fronta pod kontrolou, objevily se v některých denících články na podporu obžalovaných. Na jednáních předsednictva vlády se tyto články rozebíraly a kritizovaly. Především komunisté požadovali kontrolu stranického tisku, který by měl vyjadřovat postoj vlády.[153] Sami šli v tomto směru ostatním stranám příkladem. Komunisty kontrolované vysílání rozhlasového přenosu procesu bylo ukončeno ve chvíli, kdy měla závěrečné slovo obhajoba.[154]

Do procesu se dokonce vmísil i reprezentant cizí státní moci. Drtina ve svých pamětech vzpomínal, jak se ho bez okolků pokusil ovlivnit diplomat Ivan Andrejevič Čičajev, který mu při audienci v sovětské velvyslanecké rezidenci zpříma oznámil, že

---

[149] Přepis zasedání předsednictva (17. července 1946), KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947).* Praha 1992, dokument 5, s. 59.
[150] KOUTEK, s. 242.
[151] FROMMER, s. 370.
[152] KOUTEK, s. 242.
[153] KAPLAN. *Dva retribuční procesy*, s. 42.
[154] FROMMER, s. 369.

„sovětská vláda má zájem na tom, aby rozsudkem Národního soudu byla činnost a již i pouhá existence této vlády jasně puncována jako zrada. /…/ Sovětské politice jde o to, aby to nebylo jen nějak všeobecně deklarováno, nýbrž aby to bylo konkrétně vyjádřeno tím, že obžalovaní budou také jako zrádci odsouzeni k nejvyšším trestům. Nakonec se vyjádřil velmi přesně: alespoň tři z obžalovaných by měli být odsouzeni k smrti!“[155]

Proces s protektorátní vládou přinesl významné trhliny do soudržnosti Národní fronty. Většina nekomunistických ministrů vyjadřovala od začátku procesu podporu především Josefu Kalfusovi, který za války tajně financoval odboj. Ačkoli se většina ministrů shodovala v otázce viny ostatních obviněných, významně se rozcházeli v otázce odpovídající míry trestu.

Národní soud nakonec vynesl tento rozsudek: Hrubý – doživotní trest, Krejčí – pětadvacet let odnětí svobody, Kamenický – deset let, Bienert – tři roky a Kalfus – shledán vinným, avšak od potrestání bylo upuštěno s ohledem na podporu odboje.[156]

5.3. Proces s Beranem, Syrovým a dalšími představiteli vlády druhé republiky

Tento proces je velmi podrobně popsán v díle Jaroslava Rokoského *Rudolf Beran a jeho doba*. Dokumentovat se na něm dají snad všechny stinné stránky retribučního soudnictví. Mnozí historici jej bez jakéhokoli váhání označují za proces politický.

Rudolf Beran byl předsedou Republikánské strany a dlouholetým oponentem Edvarda Beneše. Nedá se však tvrdit, že by tato opozice kdy přešla do roviny osobní, jak tomu bylo v jiných případech (Karel Kramář, Jiří Stříbrný a jiní). V kritických mnichovských dnech a také po okupaci Československa podporoval Rudolf Beran politická rozhodnutí Edvarda Beneše. Ani on netoužil po válce s Německem a veškerou svou činností usiloval o pokud možno nekrvavé překlenutí pro československý lid nebezpečného období. Beran během války prokazatelně podporoval odboj a stanul kvůli tomu před říšským soudem.[157] Frank pro něj požadoval trest smrti. Tomuto osudu však

[155] KOUTEK, s. 242-243; DRTINA, Prokop: *Československo můj osud,* II. díl, s. 190-191.
[156] FROMMER, s. 372.
[157] Na statečný postoj Rudolfa Berana ve vazbě vzpomíná mimo jiné Jan Filípek. Rudolf Beran byl podle jeho slov významnou podporou pro české odbojáře čekající na jejich soudní proces. FILÍPEK, Jan. *Zpod šibenice do exilu.* Praha 1998, s. 138.

díky dobře připravené obhajobě unikl. Pár dnů po osvobození země byl zatčen.[158] Na svůj proces čekal téměř dva roky ve vězení, kde s ním zacházeli jako s již usvědčeným zločincem. Jeho majetek byl zkonfiskován již 24. června 1945. Ve stejný den byl zabrán majetek i jeho manželce, ačkoli proti ní nebylo nikdy vzneseno jakékoli obvinění a nikdy nebyla ani vzata do vazby. Ministr zemědělství Július Ďuriš sám majetek v obci rozdělil, aniž čekal na výsledek procesu.[159]

Rudolf Beran měl být odsouzen ze dvou zásadních důvodů. Po tom, co se k soudu nedostal zjevný kolaborant Emmanuel Moravec, příliš povolný ministr zahraničí František Chvalkovský a již výše zmíněný Emil Hácha, snažila se poválečná politická reprezentace najít jiného hlavního viníka mnichovských událostí, ustanovení protektorátu a následné kolaborace. Proces s Rudolfem Beranem se měl stát výstrahou.

Podstatnější než morální důvod k odsouzení Berana byl však důvod politický. Národní fronta potřebovala odůvodnit zákaz agrární strany. Dosavadní retribuční procesy (a ani ty následné) totiž kolaboraci agrárních představitelů, natož strany jako celku, nepotvrdily.

Jak trefně vystihuje situaci Frommer, „*souzení Berana a jeho společníků za události z března 1939 bylo výrazem naprostého pokrytectví. Před zářím 1938 mělo Československo hranice opatřené masivním opevněním, moderně vyzbrojenou armádu připravenou k boji a zjevnou podporu obyvatelstva, alespoň co se týká českého a slovenského lidu. V důsledku mnichovské dohody zůstal domácím politikům okleštěný a z vojenského hlediska neubránitelný celek, který si nemohl činit žádnou naději na efektivní obranu proti německé invazi*.“[160]

Vyšetřovací spis i samotná obvinění svědčí o tom, že Rudolf Beran měl být především před celou společností zkompromitován jako reprezentant prvorepublikové korupce, politických pletich, mnichovské zrady a hlavní strůjce nedemokratických kroků druhé republiky. Jeho ústupky vůči požadavkům Německa měly doložit jeho fašistické a diktátorské sklony.[161]

Veškerý tisk o procesu tendenčně informoval veřejnost. Výpovědi byly překrucovány a věty vytrhávány z kontextu. Kvůli omezené svobodě slova v poválečném Československu neměl Rudolf Beran stejně jako většina retribučních vězňů možnost se

[158] Ačkoli mu důstojníci americké armády nabízeli ochranu, Beran se nechal zatknout, protože byl přesvědčený o své nevině.
[159] DOSTÁL, s. 244.
[160] FROMMER, s. 383.
[161] NA, TNS 1/47, kart. č. 63, poř. č. 9 Trestní oznámení proti Rudolfu Beranovi z 29. 3. 1946.

veřejně bránit. „*Veřejně se ho nikdo nezastal a ani to nebylo možné. Žádné noviny by jeho obhajobu nevytiskly, rozhlas by takovou relaci neodvysílal*.“[162] Dokonce i mnohé zásadní části soudního přelíčení se konaly v omezených prostorech, aby si návštěvníci, kteří se k soudu sjížděli z celé země, nemohli vyslechnout Beranovu obhajobu.[163]

Ačkoli existovala veliká poptávka ze strany společnosti po rozhlasovém přenosu soudního procesu s Rudolfem Beranem, Československý rozhlas se omezil jen na tendenční relace. Národní fronta neměla zájem, aby společnost vyslechla Beranovu obhajobu nebo aby se dozvěděla, jakým způsobem probíhalo vyšetřování.[164] Během samotného soudního procesu byla odhalena mnohá křivá svědectví svědků a někteří svědci veřejně potvrdili, že ke svým výpovědím byli donuceni vyšetřovateli.

Velkou pozornost v soudní síni vzbudilo vystoupení aktivistického novináře Vladimíra Krychtálka, který předstoupil před soud 11. února 1947, aby potvrdil Beranova těžká provinění. Ten se ale odmítl podílet na zinscenovaném procesu a svou původní výpověď odvolal. V závěru přelíčení se ho Beran dotázal, zda mu na ministerstvu vnitra bylo řečeno: „*My chceme jen velké ryby, o malé nestojíme. Tato věc se netýká vás, nýbrž Berana*.“ Svědek tato slova potvrdil. Poté pokračoval:

„*V září jsem přijel k prvnímu výslechu na ministerstvo vnitra, kde mají mé zprávy o mé cestě do Berlína. Líčil jsem podle pravdy, jak to bylo, načež mi bylo řečeno škpt. Pokorným v přítomnosti dalších pěti osob: ‚To abych se sebral a jel na Hrad, aby leštili pro Berana nějaký řád Bílého lva za zásluhy‘. Na to řekl: ‚Beran musí viset, aby už nikdy nemohla být založena agrární strana, a vy nám k tomu musíte napomoci‘. To je pravda, jak je Bůh nade mnou. Byl jsem také bit, až jsem padnul na zem, protože jsem nechtěl složit svojí výpověď podle přání vyslýchajících. Bylo mě z papíru čteno, co musím vypovídat.*“

Po sdělení, že mu při výslechu byly vyraženy dva zuby, přelíčení skončilo.[165] V soudní síni zavládlo překvapení a rozpaky. Předseda soudu ještě téhož dne žádal

---

[162] ROKOSKÝ, s. 786; Očerňující kampaně se zúčastnili i takoví demokraté jako byl Ferdinand Peroutka. FEIERABEND. *Politické vzpomínky*, III. díl, s. 342-343.

[163] Celému soudnímu přelíčení byl však přítomen americký novinář Robert A. Hockert. Ten později vzpomínal, že ač byl z počátku procesu pod silným vlivem propagandy představitelů londýnského exilu a tedy především E. Beneše, Beranova obhajoba na něj učinila silný dojem. Soud pak opouštěl „*s pocity obdivu a úcty vůči Beranovi a se zcela novým oceněním nad míru těžké úlohy, kterou Beran musel za války podstoupiti.*“ ROKOSKÝ, s. 760.

[164] ROKOSKÝ, s. 787-788.

[165] NA, sign. TNS 1/47, kart. 77, inv. č. 1290, poř. Č. 448, Protokol o hlavním líčení ve dnech 30. ledna – 21. dubna 1947, čísla listů 1332-1341; Rokoský s. 671.

vyšetřující soudce, aby o těchto tvrzeních byl vyslechnut štábní kapitán Pokorný, jakož i další úřední osoby, které prováděly u ministerstva vnitra výslech svědka. Ministerstvo vnitra s předvoláním těchto svědků však nijak nepospíchalo.[166]

Vladimír Krychtálek odmítl kolaborovat s novým režimem. Odmítl křivě svědčit před Národním soudem, tak jak k tomu byl vybízen. Již v meziválečné době patřil k velkým kritikům politiky Edvarda Beneše a zůstal jím i v době okupace. Možná i proto byl Národním soudem 8. dubna 1947 shledán vinným z kolaborace a popraven.

Po vyvrácení mnoha jiných obvinění byl Beran odsouzen k dvaceti letům žaláře za prodej přebytečných zbraní Německu[167] a za svá veřejná vystoupení na podporu německého protektorátu, kterým se jako předseda vlády těžko mohl vyhnout.

Ačkoli soud nalezl dostatek důvodů pro uplatnění paragrafu 16, rozhodl se trest nesnížit, protože „*se obžalovaný, politik velmi zkušený, dopustil trestných činů jako předseda vlády, jehož chování a jednání mělo býti národu vzorem, a jenž proto měl se vyvarovati spáchání činů, jimiž byl uznán vinným.*“[168]

Jak už bylo jednou řečeno, u soudu vůbec nezaznělo, že Edvard Beneš a také Jan Masaryk představitele protektorátní vlády několikrát žádali, aby ve svých úřadech vydrželi.[169] Beran i Hácha se chovali jako odpovědní státníci. Jejich případné hrdinství by nikomu neprospělo. Hned po obsazení země okupačními vojsky se Beranovi a Háchovi podařilo zabránit převzetí moci českými fašistickými skupinami, které se hlásily ke spolupráci s Němci.[170]

O prodeji zbraní Německu v době druhé republiky by se nechalo dlouze rozepisovat. Svědci doložili, že Beran i Syrový učinili patrně vše, co bylo v jejich silách,

---

[166] Bohužel jsem již nestihl dohledat, zda se vůbec někdo z nich k procesu dostavil ROKOSKÝ, s. 671.; Jak málo byla společnost o tomto soudním procesu a mnohých jiných informována dosvědčují naivní představy opata Želivského kláštera, který se s charakterem poválečné spravedlnosti seznamoval v padesátých letech: „*Zpočátku jsem si chvílemi dokonce myslel, že jsem se stal obětí nějakého gangu, že mě unesli zločinci a teď budou chtít po klášteru výkupné. Domníval jsem se, že se policejní vyšetřování děje v normálních kancelářích, a ne v takových hrůzných podmínkách. Měl jsem pořád naivní představu, že se s člověkem, který není odsouzen, jedná lidsky a je považován za nevinného.*“ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít (Rozhovor Aleše Pelána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera). *Člověk musí hořet*. Kostelní Vydří 2009, s. 237; Nebo na jiném místě: „*Byl jsem ještě nezkušený a nevěděl jsem, jak vyšetřovatelé dokážou každou sebemenší informaci překroutit. Když nemají jediný důkaz, tak si ho vymyslí a z obyčejného setkání se rázem stává protistátní spiknutí.*“ TAJOVSKÝ, s. 240.

[167] ROKOSKÝ, s. 743-748.

[168] Rozsudek v případu R. Berana (21. dubna 1947), NA., f. NS, TNS 1/47, s. 133; FROMMER, s. 385.

[169] FROMMER, s. 365.

[170] DOSTÁL, s. 215-216.

aby se zbraně nedostaly do rukou Německa. Pokud by učinili více, je pravděpodobné, že by Německo okupovalo Československo dříve, než by se ony zbraně ze země dostaly.[171]

Generál Jan Syrový

Společně s Beranem byl souzen a odsouzen generál Jan Syrový. Osud tohoto člověka mnohé vypovídá o tom, jak se v Československu vytvářely dějiny. Ačkoli se během první světové války v důsledku nešťastné události Syrový nezúčastnil slavné bitvy u Zborova[172], byl po celou dobu první republiky oslavován jako „hrdina od Zborova" nebo „zborovský Žižka". Nový stát pro své etablování potřeboval legendy a takové legendy podporoval i první prezident Československa Tomáš Garigue Masaryk, jenž jinak proti falšování historie vášnivě bojoval.

Ačkoli svými schopnostmi Syrový mezi generály československé armády nijak nevynikal, byl hned od svého návratu do vlasti pro svou legendu protěžován a tlačen do vyšších funkcí. Nemalou zásluhu na tom měla francouzská vojenská mise a Edvard Beneš.[173] V září 1938 kdy si občanské nepokoje vynutily kapitulaci vlády Milana Hodži, využil Beneš popularity „zborovského Žižky" a jmenoval jej předsedou úřednické vlády. Občané Československa přesvědčení o tom, že Jan Syrový představuje záruku, že politici nepodlehnou tlaku ze strany Německa, upustili od dalších demonstrací.[174]

Syrový byl však pouze loutkou v rukou Beneše. Nebyl schopný vlastní politické činnosti. Jako voják si navykl plnit rozkazy. Podle pokynů svého prezidenta zůstal ve funkci předsedy vlády i po přijetí mnichovského diktátu a po abdikaci Beneše 5. října 1938 podle jeho pokynů zajistil i volbu prezidenta nového, Emila Háchy. Syrový nebyl politik. I v politice zůstával vojákem plnícím rozkazy. Neměl vlastní mocenské ambice. 15. září 1939 ve funkci ministra obrany uposlechl prezidenta Háchu a vydal rozkaz, kterým všem svým podřízeným zakázal klást odpor okupační armádě.

Národní soud jej odsoudil, že nenařídil zničení vojenské výzbroje, ačkoli mu to bylo zakázáno prezidentem Háchou. I kdyby její zničení nařídil, německá zpravodajská

---

[171] ROKOSKÝ, 676-679 a 743-748; Jako přílohu ke své práci předkládám část protokolu sepsaného při výslechu generála Heliodora Píky, který měl prodej přebytečného vojenského materiálu na starost.

[172] Zemek uvádí, že o bitvě u Zborova Syrový prohlásil: „*Byl to ve skutečnosti generál Kutlvašr, kdo velel bitvě u Zborova a kdo ji vyhrál. Vítězství v této bitvě mi bylo neprávem připisováno. Když měla být bitva u Zborova, jeli jsme tam s generálem Čečkem. Na cestě vybuchl granát. Vyrazil mi oko a Čeček měl celá záda posetá střepinami. Zavezli nás do nemocnice. Druhý den jsme však z nemocnice utekli. Pokračovali jsme dále směrem ke Zborovu. Když jsme tam dojeli, bylo už po bitvě. Vyhrál ji kpt. Kutlvašr.*" ZEMEK, s. 90-91.

[173] FIDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno 1999, S. 261-263.

[174] ZEMEK, s. 93-94.;

služba by se o tom dozvěděla velice brzy a německá armáda by obsazení vojenských objektů uspíšila. Podle Národního soudu se provinil také tím, že uvítal v Praze okupanty, ačkoli se tomu jako reprezentant vlády mohl jen těžko vyhnout. To uznával i Edvard Beneš, jenž na jeho setrvání ve vládě trval.[175] Pravděpodobně byl však odsouzen především proto, že odmítl vypovídat v neprospěch Rudolfa Berana, jak mu bylo podle jeho slov nabízeno.[176]

5.4. Jiří Stříbrný

Mezi politické procesy se zcela bezpochyby dá zařadit i proces s Jiřím Stříbrným. Jiří Stříbrný patřil k nejvýraznějším politikům meziválečného Československa. Jako člen Předsednictva Národního výboru se v roce 1918 významně podílel už na jeho vzniku.[177] V průběhu první republiky se stal snad největším oponentem Edvarda Beneše. Nepopíratelné byly i jeho fašistické sklony. Přesto poválečný proces s ním vzbuzoval mezi občany rozpaky.

Ladislav Feierabend se o tomto procesu vyjádřil takto:

„Stříbrný jistě nebyl chvályhodnou politickou osobou a v domácím politickém životě nehrál úctyhodnou roli. Byl znám jako Benešův odpůrce, který si nikdy ke svým útokům nebral rukavičky. Veřejnost – i ti, kteří ho nenáviděli – neviděla však v něm zrádce republiky a pomahače okupantů a silně kritizovala, když byl odsouzen k doživotí.“[178]

Podle důvodové zprávy k rozsudku byl Jiří Stříbrný na doživotí odsouzen především pro své články psané proti Edvardu Benešovi a za své fašistické a antisemitické postoje.[179] Tento rozsudek snad více než kterýkoli jiný dokládá, jakou hodnotu představovala v poválečném Československu svoboda projevu.

---

[175] FROMMER, s. 365;
[176] „Po válce, v květnu 1945, jsem chtěl mluvit do rozhlasu, ale nebylo mi to dovoleno. Zato mě postavili před soud a dávali mi za vinu, že jsem vítal Hitlera na Hradě. Nabízeli mně, že půjdu od soudu domů, když budu svědčit proti Beranovi, aby mu mohli dát provaz. Odmítl jsem to. Tak mě nazvali prvním fašistou, protože jsem bojoval s legiemi proti bolševikům. A tak jsem dostal dvacet let.“ ZEMEK, s. 95.
[177] Řadíme ho proto mezi „Muže 28. října.“ DOSTÁL, s. 59.
[178] FEIERABEND, s. 345.
[179] NA, TNS 18/46, kart. 60, Důvodová zpráva.

K samotnému procesu s Jiřím Stříbrným neexistuje mnoho materiálu, pomineme-li útočné články v poválečném tisku. Ke svému překvapení jsem v Národním archivu našel pouze důvodovou zprávu k rozsudku Národního soudu. Více fond náležející jeho procesu neobsahoval.

Určitou rehabilitaci jeho památky přinesly v sedmdesátých letech *Paměti* Václava Černého, jenž mu přiznal nejen poctivý český nacionalismus, ale také bezchybné chování během okupace.

6. Důsledky retribučního dekretu

Prvními důsledky retribučních dekretů byly statisíce lidských tragédií. *„Desetitisíce čs. občanů – nekomunistů se ocitlo ve věznicích, v nelidsky vedených koncentračních táborech, mnoho jich bylo ubito nebo umučeno k smrti.“*[180] Vojta Beneš, starší a ve společnosti vysoce respektovaný bratr prezidenta, v červnu 1947 odhadoval, že retribuční dekrety ovlivnily životy zhruba jednoho a půl milionu osob (započítával podezřelé a osoby na nich závislé) jen v samotných českých zemích.[181]

Jak dokládá Frommer, *„před únorem 1948 poválečné retribuční instituce legálně popravily téměř 700 obviněných, což představuje číslo vyšší, než byl počet popravených za čtyři následující desetiletí komunistické diktatury.“*[182]

Frommer ve své práci hájí činnost retribučních soudců a dokládá, že přes veškerý politický tlak přistupovali tito soudci ke svým úkolům zodpovědně a snažili se soudit spravedlivě. *„Interní dokumenty ukazují, že komunističtí vůdci byli velmi nespokojení a řadoví členové strany desorientovaní z toho, že se straně její způsob interpretace válečné kolaborace před retribučními soudy nepodařilo prosadit. Dokumenty ukazují, že v rozporu s Gottwaldovou předpovědí žalobci i soudci bránili extrémnějším formám retribuce, které požadovali právě komunisté. Relativně nezávislé soudy pomáhaly odstraňovat následky tendenčního vyšetřování případů ze strany prokomunistické bezpečnosti, čímž se překvapivě staly oporou poválečného demokratického uspořádání.“*[183]

Lidové soudy měly prošetřit 132 549 kauz, z toho 40 534 odložily pro nedostatek důkazů, 31793 bylo přerušeno, protože obviněný zemřel nebo byl nezvěstný, 14 879 bylo zproštěno obžaloby, aby mohlo být odsunuto, 4592 případů bylo předáno běžným soudům a 2435 případů nebylo dokončeno kvůli časovým omezením. Retribuční soudy nakonec dokončily jen 38 316 případů. [184]

---

[180] HORA, s. 131.
[181] Citováno z projevu Vojty Beneše na 56. zasedání Ústavodárného národního shromáždění z 10. července 1947. FROMMER, s. 22.
[182] FROMMER, s. 21.
[183] FROMMER, s. 27.
[184] DRTINA, Prokop. *Na soudu národa: Tři projevy ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o činnosti Mimořádných lidových soudů a Národního soudu.* Praha 1947, s. 11-12.; FROMMER, s. 155.

Zajímavé srovnání ve své práci uvádí FROMMER. Když dal dohromady údaje retribučních soudů a trestních komisí v českých zemích, zjistil, že 69 000 obžalovaných bylo shledáno vinnými. Na Slovensku bylo odsouzeno pouze 8059 osob. Zatímco počet obyvatelstva českých zemí třikrát překračoval počet obyvatel Slovenska, počet kolaborantů potrestaných po válce v českých zemích byl více než osminásobný. Celkový počet popravených v českých zemích (celkem 686) byl dokonce pětadvacetkrát vyšší než na Slovensku (27 osob).

Retribuční dekrety přinesly kýžené politické důsledky. Všechny politické strany Národní fronty díky nim a díky jimi odůvodněné likvidaci pravicové opozice mocensky posílily. Ne všechny strany však posílily tak, jak očekávaly. Velkého zklamání se dočkali především národní socialisté a lidovci, kteří se domnívali, že pravicoví voliči se přikloní právě k nim.

Občané Československa brzy pochopili, která ze stran Národní fronty je proti zvůli státní moci dovede nejlépe ochránit. Důsledek retribuce ilustruje vyznání sedláka, jemuž hrozilo obvinění z kolaborace: „*Nebojím se, ale to všechno je velká nepříjemnost, která mi vadí. Nemůžou se mnou zahájit proces. Ale budou mě vyslýchat, a potom i mou ženu a děti; budu muset mnohokrát jet do okresního města, což stojí peníze; sousedé si začnou šuškat, že není kouře bez ohýnku. Proč bych tohle všechno měl podstupovat? To byl důvod, proč jsem vstoupil do (komunistické) strany. A od té doby je už všechno v pořádku. Chceme mít klid, chápete; neměli jsme už problémů dost během okupace?*“[185]

Ačkoli nemůžeme přesně určit počet takových případů, existuje mnoho kusých dokladů o tom, že řada kolaborantů hledala po válce ochranu v řadách KSČ. Doufali, a nikoli bezdůvodně, že členství je uchrání před potrestáním. V tehdejší Francii, která v krutosti a šíři retribuce také vynikala, vzniklo výstižné pořekadlo, že se kolaboranti pokusili „*stát rudými, aby vybělili svou minulost*.“ Nejvášnivějšími stoupenci retribuce často byli mnozí kolaboranti. Kolaboranti s hvězdami soudili kolaboranty bez hvězd.[186]

Rozhodně se však nedá říci, že by kolaboranty do svých řad lákala nebo je chránila pouze KSČ. Václav Černý ve svých pamětech poznamenal, že každá strana poskytla útočiště kompromitovaným jednotlivcům a zbabělcům. V tomto směru odsuzoval především komunisty a národní socialisty.[187]

---

[185] STRÁNSKÝ, Jan. *East Wind over Prague*, NY s. 83; FROMMER, s. 172-173.
[186] FROMMER, s. 173.
[187] ČERNÝ, Václav. *Paměti*. III. díl, Brno 1994, s. 56.

Z politické mapy navždy zmizely prvorepublikové pravicové strany. Ačkoli byla při květnových volbách do Ústavodárného národního shromáždění roku 1946 dána voličům možnost odevzdat bílý lístek a tím vyjádřit svou nespokojenost s politikou Národní fronty, učinil tak pouze zanedbatelný zlomek voličů. Společnost byla zastrašena a vzdala se nadějí na obnovu skutečné demokracie.

Volby byly retribucí také ovlivněny přímo. Z možnosti využít volebního práva byli vyloučeni Němci a Maďaři, odsouzení občané a také ti, proti nimž bylo zahájeno přípravné soudní vyšetřování podle některého z retribučních dekretů. Z účasti na volbách byl vyloučen dokonce i občan, jemuž byla těsně před volbami doručena obsílka o zahájení šetření podle malého retribučního dekretu (viz kapitola Retribuční dekrety). Vzhledem k tomu, že KSČ kontrolovala většinu národních výborů v zemi a také ministerstvo vnitra, tato okolnost jí samozřejmě ze všech stran Národní fronty vyhovovala nejvíce.[188] Kolik osob bylo takto pár dní před volbami vyřazeno z voličských seznamů, nebylo zatím přesně zjištěno. Odhady různých historiků se rozcházejí mezi desítkami tisíc až 300 tisíci jinak oprávněných voličů.[189]

[188] STANĚK. *Retribuční vězni*, s. 55.
[189] Voleb se nakonec zúčastnilo 7 099 411 občanů. Podle zdrojů Statistického úřadu se v té době nacházelo na území českých zemí 8,3 – 8,5 mil. občanů ve věku 18 let a více. Rád bych v budoucnu objasnil, kdo představoval oněch 1,3 až 1,5 mil. hypotetických voličů, kteří se voleb nezúčastnili.

Závěr

Jak prameny dosvědčují, základní koncept retribučního soudnictví vznikl v Londýně a jeho hlavními iniciátory byli představitelé londýnského exilu v čele s prezidentem Edvardem Benešem. Jak bylo v první kapitole dokázáno, představitelé londýnského exilu, nepředstavovaly kontinuitu československé státní moci a nevzešli z demokratických voleb. Zastoupení jednotlivých stran v orgánech exilové vlády neodpovídalo výsledku posledních demokratických voleb. Představitelé exilové vlády tedy nebyly oprávněni přijímat normy, jež by ovlivnily právní řád v poválečném Československu.

Ačkoli k potrestání zrádců, kolaborantů, vrahů či hospodářských zločinců by postačily platné zákony, rozhodli se nikým nezvolení reprezentanti Československa upustit od běžných zásad angloamerického i kontinentálního evropského práva a připravit novou legislativu, jež zavedla vyšší tresty za již právně zakotvené trestné činy a definovala zcela nové skutkové podstaty. V případě přestupků proti národní cti se tak stalo dokonce až půl roku po skončení války. Retribuční soudnictví neslo prvky revolučního či stanného práva. Nové skutkové podstaty trestných činů nerespektovaly svobodu projevu. V hojné míře bylo využíváno principu kolektivní viny. Ten se uplatnil především proti menšinám, které se v předmnichovské době domáhaly práva na národní sebeurčení, a také proti mnoha politickým stranám. Nebyla dodržována dokonce ani presumpce neviny.

Vzhledem k vágní formulaci dekretu, štvavým projevům nové politické reprezentace a záměrnému ponechání prostoru pro výkon lidové spravedlnosti, došlo v poválečném Československu k destrukci právního státu.

Na základě prostudování všech níže uvedených pramenů jsem dospěl k závěru, že poválečné právní nejistota byla vytvořena novou vládou záměrně, aby dopomohla jejím politickým cílům. Stejně tak se retribuce stala prostředkem politicko-mocenského boje.[190]

Revoluční prostředí mělo napomoci vyřešení národnostní otázky v poválečném Československu. Retribuce totiž v sobě nesla princip kolektivní viny. Trestné bylo samotné

[190] *„Čeští exilový vůdci nejenom počítali s mimozákonným násilím, ale vytvořili navíc podmínky, které ztížily znovuzavedení pořádku a obnovení kontroly nad násilnostmi*.“ FROMMER, s. 76.

členství v mnoha německých organizacích či zastávání funkce v některých politických stranách. (V původním návrhu mělo být dokonce trestné samotné členství v těchto stranách.) Vzhledem k tomu, že podle velkého retribučního zákona mělo být potrestáno mnoho občanů německé národnosti, dá se tvrdit, že retribuce měla již svým charakterem napomoci odsunu těchto občanů z Československa.

Jak bylo v mé práci dokázáno, retribuce nebyla pouze nástrojem národnostního boje, ale také nástrojem politického a třídního boje. Jejím cílem bylo odstranění pravicových politických stran a hospodářská či dokonce fyzická likvidace vyšších vrstev české společnosti. K odstranění politické konkurence napomáhaly procesy, jež se konaly před Národním soudem. Tyto procesy v mnoha směrech snesou srovnání s tzv. politickými procesy, které u nás probíhaly po roce 1948.

Byla dokázána politická motivace procesů. Jejich cílem bylo zkompromitovat politicky významné osobnosti, které by mohly v poválečné době představovat významnou opozici vůči politice Národní fronty. Odsouzení představitelů zakázaných stran mělo být odůvodněním tohoto zákazu. Jelikož samotné retribuční soudnictví prokázalo velkou účast agrárníků na domácím odboji, bylo nezbytné maximálně pošpinit především nejvyšší představitele Republikánské strany. Proto se u Národního soudu často řešily i události, které se odehrály ještě před dobou zvýšeného ohrožení republiky. Obžalovací spisy a protokoly výslechů obsahují svědectví o korupčních aférách z období první republiky, které do retribučního procesu vůbec nespadají.

Postup vyšetřovatelů a podmínky vazby snesly srovnání se stavem v době nacistického teroru a pozdějšího soudnictví v režii KSČ v období politických procesů. Svědectví bylo často vynucováno psychickým i fyzickým nátlakem. Některá svědectví byla prokazatelně vykonstruována a domnělí svědci je podepisovali ve víře, že svým podpisem zajistí sobě nižší tresty či materiální výhody.

Souběžně s probíhajícími procesy byla společnost vystavena i rozsáhlé mediální kampani, která měla ovlivnit veřejné mínění v neprospěch obžalovaných. Protože protektorátní a válečné zkušenosti ovlivňovaly myšlení lidí, lživá kampaň nebyla vždy zcela úspěšná.[191] I proto již v této době KSČ organizovala podpisové akce a masové protesty, které měly být důkazem toho, že většina společnosti požaduje odsouzení obviněných a přísné tresty.[192]

---

[191] Zmínit se o požadavcích veřejného mínění ve prospěch obžalovaných v případě soudního procesu s protektorátní vládou.
[192] FROMMER, s. 372-375.

Přínos své práce spatřuji především v její komplexnosti. Vychází totiž nejen z nejnovějších vědeckých prací, ale opírá se velmi často i o přímé prameny. Chápu ji jako úvod ke studiu retribučního soudnictví a velice rád, bych se tomuto tématu v budoucnosti věnoval. Chtěl bych tak napomoci větší popularizaci událostí, jež významně ovlivnily naše dějiny.

Od roku 1939 do roku 1989 neznala česká společnost úplnou svobodu slova. Nacistická cenzura byla hned po válce nahrazena komunistickou cenzurou za tichého souhlasu ostatních stran Národní fronty. Až do roku 1989 nedostali občané možnost posoudit relevantnost obvinění, která se na představitele protektorátní vlády, agrární stranu ale i jiné strany a osobnosti snesly v poválečných letech. Naše dnešní předsudky k lidem, které bychom mohli snadno považovat za národní hrdiny, potvrzují motto propagandy, že stokrát opakovaná lež se stává pravdou.

Česká společnost se dodnes nedokázala ke své minulosti postavit čelem. Nedokázali jsme odsoudit nespravedlnosti třetí republiky. Nedokázali jsme odsoudit princip kolektivní viny. Nedokázali jsme odsoudit počínání nekomunistických politiků v čele s prezidentem Edvardem Benešem, které bylo přímou příčinou nedemokratického vývoje poválečného Československa.

Má práce dokazuje, že retribuční soudnictví nepopiratelně mělo politické pozadí. Většina historiků politické motivy připisuje komunistické straně, ale jak jsem snad již dokázal, zásluhy mají i představitelé ostatních stran Národní fronty. Zasloužili se především o tvorbu velice flagrantních dekretů, které umožňovaly široký výklad kolaborace a také dávaly velkou moc do rukou národním výborům.

Nechť tato práce poslouží k poznání faktu, že demokracie není dělitelná. Není možné omezit práva některým jednotlivcům a dál tvrdit, že se jedná o demokracii. Zákaz politické strany je neslučitelný se základními principy demokracie. Jakmile se demokracie odhodlá k takovému kroku, dostává se na šikmou plochu. V demokratické společnosti také není možné omezit svobodu projevu, protože média představují významný kontrolní mechanismus sloužící společnosti k odhalení neduhů vládnoucí reprezentace.

O sebereflexi nekomunistických představitelích vlády třetí republiky mnohé vypovídá skutečnost, že i při formování třetího odboje v zahraničí po únoru 1948, trvali stále na zásadách Košického vládního programu a nehodlali připustit obnovení Republikánské strany, jež by se měla stát součástí protikomunistického odboje. Ripka, Majer, Stránský, Zenkl a mnozí další tak de facto odmítli připustit jakoukoli chybu ze své

strany. Odmítli připustit, že by se podíleli na nedemokratických reformách.[193] Odmítli připustit, že se jim retribuce vymkla z rukou. Vyjádřili tím také souhlas s výsledkem procesu s Rudolfem Beranem, Janem Syrovým a mnohými jinými. Znovu potvrdili svůj souhlas se zákazem Republikánské strany, ačkoli všichni z nich si již v té době museli být vědomi nesporných obětí členů této strany v domácím odboji. Je smutné, že o těchto politicích dodnes mluvíme a mnozí historici píšou jako o demokratech. Je možné budovat naší současnou demokracii na takto chatrných základech?

[193] DOSTÁL, s. 253-257.

Seznam použitých pramenů

Vydané prameny osobní povahy

BENEŠ, Edvard. *Dopisy Bratru Vojtovi 1938-1944.* Praha 1998.

BENEŠ, Edvard. *Paměti: Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. Praha 1948.

BENEŠ, Edvard. *Šest let exilu a druhé světové války: Řeči, projevy a dokumenty 1938–45*. Praha 1946.

ČERNÝ, Josef. *Za dráty komunismu. 5 921 dnů na Borech, v Leopoldově, na Mírově, ve Valdicích*. Pardubice 1991.

ČERNÝ, Václav. *Paměti*, III. díl (1945-1972). Brno 1992.

DRÁBEK, Jaroslav. *Z časů dobrých*. Praha 1992.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: Kniha života českého demokrata 20. století*. Svazek I, II, Praha 1991-1992.

DRTINA, Prokop. *Na soudu národa: Tři projevy ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o činnosti Mimořádných lidových soudů a Národního soudu.* Praha 1947.

EČER, Bohuslav. *Československo a norimberský proces*. Praha 1946.

FILÍPEK Jan. *Zpod šibenice do exilu*. Praha 1998.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Soumrak československé demokracie.* Londýn 1988.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky*. Brno 1996.

HEJDA, Jiří. *Žil jsem zbytečně*. Praha 1991.

HORA, Ota. *Svědectví o puči*. Praha 1991.

KRAJINA, Vladimír. *Vysoká hra*: *Vzpomínky*. Praha 1994.

MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. Toronto 1977.

MORAVEC, František. *Špión, jemuž nevěřili.* Praha 1990.

PEROUTKA, Ferdinand. *Byl Edvard Beneš vinen? – 50./60. léta*. Praha 1993.

PEROUTKA, Ferdinand. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Brno 1995.

PEROUTKA, Ferdinand. *Tak nebo tak*. Praha 1947.

TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. Praha 1993.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít (v rozhovoru s Alešem Pelánem a Janem Paulusem). *Člověk musí hořeti*. Kostelní Vydří 2009.

ZEMAN, Adolf. *Československá golgota*. Praha 1947.

ZEMEK, Jakub Antonín (podle autentických magnetofonových nahrávek přepsali, upravili a uspořádali bratři dominikáni). *Vatikánský špion*, Olomouc 2002.

Česká odborná literatura

BENEŠ, Edvard. *Demokracie dnes a zítra*. Praha 1948.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořárný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy 1998.

BOUČEK, Miroslav, KLIMEŠ, Miroslav, VARTÍKOVÁ, Marta. *Program revoluce*. Praha 1975.

BRET, Jan. *22 oprátek*. Praha 1999.

ČECHUROVÁ, Jana a kol. *Válečné Deníky Jana Opočenského*. Praha 2001.

EČER, Bohuslav. *Československo a norimberský proces*. Praha 1946.

FIDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno 1999.

GRÉZL, Jiří. *Činnost mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945*. Šumperk 2007.

HEJL, Vilém. *Rozvrat, Mnichov a náš osud*. Praha 1990.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha 1990.

JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata či spravedlnost: Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008.

JECH, Karely, KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Brno 1995.

KAPLAN, Karel. *Majetkové zdroje KSČ v letech 1945-1952*: *Studie*. Sešity Ústavu pro soudové dějiny AV ČR, Svazek 6. Praha 1993.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. Praha 1992.

KLIMEK, Antonín. *Boj o hrad.* 2. díl. *Kdo po Masarykovi?*. Praha 1998.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů"*: *dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha 2002.

KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu 1938-1945*. Praha 1998.

KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan. *Hodža versus Beneš*. Praha 1999.

KUKLÍK Jan, NĚMEČEK Jan. *Osvobozené československo očima britské diplomacie*. Praha 2010.

KOUTEK, Ondřej Prokop Drtina. *Osud československého demokrata*. Praha 2011.

KÝR, Aleš. *Způsob zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955: Přehled základních předpisů.* Opava 2002.
LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*. Praha 1999.
OTÁHAL, Milan. *Muž přítomnosti*. Praha 1992.
PAVLÍČEK, Václav. *O dekretech prezidenta republiky.* In.: *Právní aspekty sudetských Němců*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 1995.
PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha 1997.
ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha 2011.
SMETANA, Vít, HRBEK, Jaroslav. *Draze zaplacená svoboda*. Praha 2009.
STANÉK, Tomáš. *Perzekuce 1945*. Praha 1996.
STANÉK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945 – 1955*. Opava 2002.
STANÉK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Opava 1996.
TIGRID, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu.* Praha 2000.
TRAPL, Miloš, KONEČNÝ Karel, MAREK, Pavel. *Politik dobré vůle*. Praha 2013,
ZEMAN, Zbyšek. *Edvard Beneš: Politický životopis*. Praha 2000.

Překlady cizích děl

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2000.
BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska.* Praha 2002.
BRANDES, Detlef. *Exil v Londýně 1939-1943*. Praha 2003.
MACKENZIE, Compton. *Dr. Beneš*. Praha 1948.
FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

Cizojazyčná díla

LINZ, Juan José. *Totalitarian and authoritarian regimes.* In: Greenstein, F. I.; Polsby, N. W. (eds.) *Handbook of Political Sciences*, Vol. III., Reading 1973.
OSUSKÝ, Štefan. *Pravda vítězí! : (Pohľad do zrkadla druhého odboja)*, Londýn 1942.
OSUSKÝ, Štefan. *„Řízená demokracie“ pri práci*. Londýn 1942.

STRÁNSKÝ, Jan. *East Wind over Prague.* New York 1987.
URSÍNY, Ján. *Z môjho života,* Martin 2000.

Nezařazené

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, díl 1., Státní úřad statistický, Praha 1934.
Sčítání lidu a soupis domů a bytů v republice Československé ke dni 1. března 1950, díl 1., Státní úřad statistický, Praha 1957.

Internetové zdroje

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. [online] [cit. 2013 – 12 – 12], 16/1945 Sb. Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>.

Dobový denní tisk

Svobodné slovo
Mladá fronta
Rudé právo
Právo lidu
Dnešek
Čechoslovák
V boj

Archivy

Národní archiv, Praha
Národní soud

Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Praha
fond Beneš

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha

fond J. Smutného